

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Etbin Kristan

Upravnik: Louis Zorko

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Etbin Kristan

Manager: Louis Zorko

Usebina

MIR	181
E. K.: JADVIGA	185
PROLETARČEV PRAZNIK	192
ANTON J. KLANČAR: CLEVELANDSKA POZABLJENA SOLA SLOVANSKIH NAUKOV	194
OSVOJITEV ČEHOSLOVAŠKE	196
JUAN FERNANDEZ — OTOK ROMANTIKE	199
KITAJSKE STRANKE	201
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	203
GLASBA IN OBČINSTVO	205
E. K.: DREJCETOVA POT (nadaljevanje)	206
OPROSTITUTE!	208
ZA GOSPODINJE	208

Odmevi

PRIZNANJE ŠULARJU

Anton Šularjev opis "Z dežja pod kap" je jako posrečena in zanimiva stvar. Takih zgodb iz življenja naših po Ameriki, kako so se prebijali skozi življenje na vse mogoče načine ter se skušali trdno zasidrali v tej deželi, se vse premalo zapiše. In vendar bi nekaj tucatov takih črtic lahko predočilo jasnejšo in celotnejšo sliko obraza ameriške Slovenije kot najboljši roman, ki nas bo kdaj obdelal! Zeleti bi le bilo, da bi Šularjev zgled pridobil Cankarjevemu Glasniku resnih sotrudnikov vsepovsod po Ameriki, kjer koli se je naš človek ustavil in zasidral. Saj ni potrebno, da je človek mojster slovenske besede in literarnih oblik kot na primer kak Etbin Kristan ali Ivan Zorman; zadostuje, da ima oči za različne zanimivosti, ki so značilne za naše prizadevanje, postaviti si nov dom, se udomačiti v največji vseh "Obljubljenih dežel," in da jih potem zapiše, kakor mu narekuje njegov jezik. Več takih sotrudnikov kot je Šular! — I. J.

O NARASČAJU

Molkova satira "Izповed Novega Američana" se je najbrž marsikomu videla zabavna karikatura naše — in vobče ameriške — mlade generacije; toda stvar je resna in postavlja vprašanje: "Če je to točna slika povprečnega mladega ameriškega Slovenca ali slovenskega Amerikanca, tedaj bi bilo zanimivo vedeti, kdo je kriv, da je miselno tako zaostal? Ameriška šola in ulica? Ni dvoma, da je fant v glavnem njun produkt. Toda med nami je bilo mnogo naprednih očetov in mater: kaj se je zgodilo z njihovim vzgojnim vplivom? Ali so popolnoma odpovedali kot vzgojitelji lastnega naraščaja?"

In to ni še vse! Kaj, če bi naši mladi hoteli vedeti: "Morda so pa take le satire zgolj umetna megla, za katero bi radi skrili svoje lastne pomanjkljivosti? Čemu sicer to zabavljanje čez nas? Vaši otroci smo; kakšno podlago ste nam pa dali? Ali nismo morali čakati na Adamiča, da nam je povedal, odkod ste vi in kdo smo mi?"

Potem bi se bilo treba opravičevati: "Preprosti kmetje smo bili in toliko, da smo za silo znali čitati in pisati; in tu nam je vzel boj za obstanek večino časa in energij, kar je ostalo, smo pa pustili pri društvih, kozarcu, tudi v cerkvah in tako dalje."

Stvar ni tako enostavna, kakor se morda zdi na prvi pogled — I. J.

Pripomba. Jaz ne govorim v Molkovem imenu, ker zna to sam prav dobro opraviti. Omenil bi le, da on gotovo ne sodi o vsej mladini tako kakor o O'Blacku, sicer ji ne bi posvetil toliko časa kot ji ga. Ze Mladinski glas govori dovolj jasno, posebno še množiči se poskusi naših dečkov in deklic s slovensko pisavo. Da se na tem polju ne spi, kažejo razne mladinske organizacije, otroški pevski zbori, zglasjanje mladine v raznih listih, zlasti na angleških straneh. Kljub temu je pa resnica, da O'Black nikakor ni osamljen kakor je tudi res, da te vrste "novih Amerikancev" nimamo le mi, temveč precej vse narodnosti. In dokler jih imamo, je to problem in — kot pravi I. J. — resen problem. Torej je Molek dobro zadel in bilo bi ležeti, da bi jih mnogo več pokazalo toliko zanimanja za stvar kot ga je on, sedaj I. J. in še prej Milan Medvešek, čigar članek o tem predmetu je pred kratkim izšel, tudi v Glasniku. — E. K.

STARA MUZIKA

Urednikov članek "Tehnika zavaravanja" mi je prikladal v spomin avstrijska vojna poročila za časa "prve" svetovne vojne. Centralne sile so v teh poročilih izjavile več zmag kot vse bojujoče se armade skupaj, ujele in pobile več sovražnikov kot jih je bilo kdaj na skupnih bojiščih in zaplenile več topov in drugega vojnega materiala kot so ga imeli na obeh straneh! To se pravi, da so se lagali, da se je kadilo! V današnji vojni so uradne in poluradne vojne vesti še manj vredne, ker so lažnivci, ki jih kujejo, še bolj izvežbani v svoji stroki. Zato pozdravljam urednikov nasvet, da je treba jemati vse te vesti zelo previdno, trezno in brez razburjanja. Čista resnica o zadnji vojni nam še zdaj ni znana; kako moremo torej priseči, da je katera koli izmed današnjih bojujočih se strank manj lažniva od drugih? Medtem pa neprestano trkajo na duri naši domači problemi, ki bi zlahka absorbirali vso energijo, ki se razsipava v brezplodnih praskah zaradi zamotanega evropskega položaja. Pomnimo, da nam prinaša ena samcata ura resnega dela za Cankarjev Glasnik ali Prosvetno matico, za naša kulturna društva, jednote in narodne domove mnogo več haska kot tisoč ur prekljanja zaradi krvavega vzola evropske imperijalistične politike! — I. J.

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVIM IN TISKOVNI FOND C. G.

Prispevali od 24. januarja do 23. februarja, 1940:

Dr. Slovan, št. 3 SDZ, Cleveland	\$10.00
E. K.	5.00
Carniola Tent, št. 1288 Maccabees, Cleveland	12.00
Frank Karish, Biwabik, Minn.	1.00
Ivan Babnik, Cleveland	.50
Mike Podboj, Cleveland	.25
John Poznik, Cleveland	.25
Prispevali pri dr. št. 158, SNPJ, Cleveland:	
A. Prezelj	.25
Peter Cesen	.25
Frank Cesen	.50
Frank Tabor	.50
John Zimmerman	.25
John Japelj	.25
Antonia Skrijanc	.25
Angela Ogrin	.20
John Ivancic	.55

Skupaj v tem izkazu	\$32.00
Zadnji izkaz	\$68.00

Skupaj od 22. decembra 1939 do 23. februarja 1940\$100.00

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se vsem zgoraj omenjenim društvom in posameznikom iskreno zahvaljuje. Zeleli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

+

8.
števila

Mir

Vojna je povratek v čase barbarstva, ko je prevladavalo praznoverje in v zvezi z njim strah pred vsem neznanim. Vsak tujec je bil vsled tega smatran za sovražnika, katerega se je najbolje iznebiti čim prej, ker se ne more pričakovati nič dobrega od njega. Uboj je bil najboljšo sredstvo za to, kajti mrlič ga ni mogel več ogrožati. Njegova varnost je bila edini zakon, ki ga je poznal in nobena vera ga še ni učila, da mora ljubiti svojega bližnjega kakor samega sebe. Pozneje, ko se je sonce njegovega življenja dvignilo malo više in je z novimi načini prišla delitev dela, je spoznal korist močnih rok, pa je začel prizanašati onim, katerih se je mogel poslužiti in je iznašel sužnost. Včasih pa je sovražnega voditelja tudi pojedel, če je bil hraber, prebrisan, zvijačen, zakaj mislil je, da si bo z južino pridobil vse te lastnosti, ki jih je cenil in si jih želel. Še je na svetu nekoliko plemen, med katerimi so se ohranile starodavne šege iz začetkov človeškega življenja; večina njih pa je zapustila stare steze in po novih potih ustvarila civilizacijo z redom, s postavami in zakoni, z verami in filozofijami in tudi za vojno so določili pravila, da so oplemenili moritev in dvignili klanje iz globočin divjaštva. Dolgo se nikomur ni sanjalo, da bi mogel svet živeti brez vojne, kajti boji so bili, odkar je človek na zemlji, življenja ni bilo nikdar brez nasprotij in ga menda nikdar ne bo in vojna jih rešuje, kadar jih nobeno drugo sredstvo ne. Ni pa treba, da bi klali žene in otroke, da bi strupili vodnjake, da bi mučili ranjence in ujetnike; vse to je nečloveško in vojni nameni se dosežejo brez takega zverinstva.

Včasih se pa od človeških mater rode sanjači, utopisti, ideologi in nekaterim se je zazdelo, da ni le nabadanje otrok na meče, davljenje posiljenih žena in ubijanje starcev, ampak da je vojna sploh krivična in da bi svet lahko izhajal brez nje. Z mogočnimi besedami so govorili proti organiziranemu klanju in pisali knjige o večnem miru. Verjeli so, da je treba le

prepričati ljudstva, zlasti pa njih vlade o nepotrebnosti vojne, o svetosti človeškega življenja, o pregrešnosti vsakega umora, o neizmerni gmotni in umstveni škodi, ki je posledica prelivanja krvi, pa se bo iz spoznanja moral poroditi trajen mir.

Prepričevalne besede niso bile brez uspeha. Mnogo ušes jih je sprejelo, med narodi je mir nahajal vedno več ljubezni, veliki državniki so mu delali poklone in zatrjevali ljudstvom, da mu utrjujejo temelje in mu postavljajo varnostne straže. Preroki niso bili več zasmehovani; tuptam se jim je celo izkazovala čast, skoraj kakor velikim zmagovalcem.

Tudi budhizem ni bil brez uspeha, ne krščanstvo, ne islam. Milijoni na vzhodu in zapadu so sprejeli lepe nauke ver, pagode, cerkve in džamije so polne vernikov — ampak večinoma so vsi krasni uki ostali teorije, v stvarnem življenju pa niso dosegli veljave. Enaka usoda je doletela evangelij mednarodnega miru. Narodi ga ljubijo in hrepene po njem, državniki ga utrjujejo in branijo in — komaj mine kak dan, da se ne bi na tem ali onem kraju sveta doprinašale krvave žrtve bogu Martu. Vojna je postala velika umetnost, kateri mora služiti vse človeško znanje in delo; vsa dežela je bojišče in vsak je potrjen, ta v armado, oni v mornarico, drugi v tovarne, rudnike, na železnice, za izdelovanje smodnika, strupenih plinov, živežnih nadomestil, za prevažanje bomb, za vohunstvo in za iskanje domačih nezadovoljnežev. Mednarodna pravila še veljajo; vodnjaki se ne smejo zastrupljavati, ranjenca ubiti, je prepovedano. Ampak iz zraka pada smrt v mesta in vasi in bombe ne delajo razlike med spoloma; od novorojenčka do stoletnega starca so vsi primerne žrtve za vojni modernizem, ki prekaša vse moralne sposobnosti vseh vekov.

Zopet divjajo vojne z vsemi besi in strahotami v Evropi in v Aziji in na vseh morjih in narodi, ki še niso potegnjeni v razdivjani vrtinec, se ne upajo leči v posteljo, ker utegne jutri zagrmeti ob njihovih mejah in nad njihovimi glavami. Ne žele si vojne, boje se je in vse sile napenjajo, da bi se ji izognili. Toda njihova volja ne odločuje; če se zazdi mogočnejšim potrebno zaradi njihovih koristi, bodo morali stopiti na to, ali na ono stran, ali pa leči v blato, da jih pogazi železna peta brez odpora.

S trepetajočim srcem gledajo ljubitelji miru to strašno sliko in njihove duševne bolečine niso manjše od onih, ki jih čutijo vojaki na bojiščih. In nekateri mislijo, da bi se dalo ustaviti to klanje. V nevtralnih deželah v Evropi, v Vatikanu, v Zedinjenih državah govore o miru. Pa iščejo pota, da bi ga dosegli. Zastop-

nik predsednika Zedinjenih držav potuje po Evropi od enega do drugega glavnega mesta. In kdo mu ne bi želel največjega uspeha?

Vprašanje je le: Kaj bi bil uspeh?

Saj ne bi bilo težko, doseči mir. V Evropi ga je Hitler sam ponujal, potem, ko so njegove tolpe pomandrale Poljsko. In sprejel bi ga danes, če bi se zavezniki vdali njegovim pogojem. Morda bi pokazal celo nekoliko velikodušnosti in vrnil Poljakom Varšavo in par oralo zemlje okrog mesta kot njihovo "državo." Morda bi obljubil, da bo poslej mileje postopal z Židi...

Na Japonskem bi morda nova vlada podpisala mir, če bi Čjang Kaj Šek priznal izdajalca Vang Čing Veja za novega vladarja in se sprijaznil z idejo, da se vsa dežela izpremeni v ogromen Mandžukuo.

Da bi šel kak podtajnik v Moskvo in v Helsinke, ali da bi papež iskal tam stike, nismo čitali in menda ni nameravano, dasi je videti kot da bi bila vojna na Finskem resnejša kakor v Nemčiji in Franciji. Morda se računa, da pride mir avtomatično tja, če se ustavijo ostale vojne. Sicer nam pa prihaja na misel, da tudi na daljnem vzhodu nihče ne poizveduje in ne posreduje. Vendar pa ne more biti govora o miru, dokler besni vojna furija na Kitajskem in skoraj čudno se zdi, da se je nenadoma zbudilo tako živo zanimanje za vzpostavitev miru, ko ni od začetka kitajskega "slučaja" nihče ganil z mezincem, da bi se tam ustavilo klanje, ki je divjaško brez primere. Ali so le belokožci vredni blagoslova miru?

Težko je verjeti, da bi Anglija in Francija po vsem, kar se je zgodilo, sprejeli hitlerjevski mir. Chamberlain je podajal svoje izjave tako razločno, da bi jih tudi on kaj težko pozobal in kdor koli bi danes poskusil tako izdajstvo, bi ga opozicija z delavsko stranko na čelu strmoglavila, ker bi ga večina tisti hip zapustila. Angleško ljudstvo se je dolgo branilo vojne; sedaj, ko mu je bila vsiljena in ko precej dobro ve, zakaj da gre, se ne bo dalo žejno prepeljati čez vodo.

Sprejmimo za trenotek idejo, da bi posredovalci imeli srečo, spravili vlade prizadetih dežel na konferenco, da bi ljudstvo molčalo kakor ob času monakovske kupčije in da bi se skrpal mir med sedanjimi mogotci. Kaj bi bilo doseženo?

Mir! Vojna bi bila končana, prelivanje krvi bi bilo ustavljeno in ljudje bi lahko zopet šli za svojimi opravki.

Vse to in še mnogo več bi nam pela uradna glasila ministrskih predsednikov in zunanjih ministrov z mogočnimi glasovi — in vsaka beseda bi bila kosmata laž. Mir, ki bi ga sprejel

nacizem, ki bi mu torej bil ugoden, zakaj drugačnega ne bi podpisal, dokler ni poražen, bi bil prevara in priprava za nova tolovajstva, za nove rope in naposled za novo, še hujšo, še strašnejšo vojno. Vsa zgodovina od japonskega razbojništva v Mandžuriji potrjuje to dejstvo. Če bi bili takrat stopili mikadovemu militarizmu na rep in pokazali odločno, da je minila doba državnih ropov in da se ne bo trpelo nobeno samolastno zavojevanje več, bi to bilo zahtevalo majhno žrtev, nauk pa bi bil vreden najvišje cene. V Aziji in v Evropi — in tudi v Ameriki — bi bili dogodki drugače tekli. Hitlerjevo prvo korajžarstvo v Porenju bi bilo ustavilo nekoliko polkov, najbrže brez kapljice krvi. Še ko se je spravil na Krkonoše, bi ga bila razmeroma majhna, kombinirana sila ugnala v kozji rog. Ampak Chamberlain je varoval mir in sedaj ga ima. Če na bi bil Hitler udril na Poljsko, bi se bil lotil kakšne druge dežele, saj jih je še nekaj v Evropi, po katerih se mu sline cede in vojna bi bila prav tako prišla kakor je izbruhnila zaradi Poljske.

Nacizem po svoji naravi ne more postati miroljuben. Narodu ne more dati ničesar, kar bi pomnožilo njegovo blaginjo; revščine ne more odpraviti in če bi razvezal verige, v katere je ljudstvo uklenjeno, bi nehal biti, kar je. Osvobojeno ljudstvo ne bi trpelo svojih krvnikov štiri in dvajset ur in zato morajo ostati taki, kakršni so in točiti robotom pijačo nacionadne prevzetnosti, ki ne more voditi nikamor kot v novo krvavo "slavo." Nobena pogodba ne bi preprečila tega v bodočnosti kakor ni nobena v preteklosti. Dokler vlada v eni deželi nacizem, ne more biti miru na svetu.

Mir je dragocena reč in nihče ne stremi po njem bolj goreče kot zavedno delavstvo. Ampak glavno vprašanje sedaj ni, kdaj se sklene, temveč kako se sklene in kakšen bo. Mir, ki bi dal le tolovajem toliko oddiha, da bi se lahko pripravili za nove roparske ekspedicije, bi bil samo premor in nihče ne bi svobodno dihal, ker bi še hujši strah tlačil duše kot v zakopih in na bojnem polju. V takem ozračju bi bil vsak napredek nemogoč; dvajset minolih let je to dovolj jasno pokazalo. Trepet, ki ga izziva večna nevarnost napada, zaduši doma vsako svobodno gibanje in v takih časih imajo reakcionarji vedno tisoč izgovorov in pretvez za zatiranje naprednosti in uspevajo z njimi. V Evropi so dežele, ki so bile na dobri poti in so kazale lepe začetke; vse cvetje pa je usahnilo, ko je padla fašistična in nacistična slana nanje.

Diktatorstvo je hotelo odločitev z orožjem in tako se mora odločiti. Mir se ne more sklepati z nobenim Hitlerjem, tudi če bi

se imenoval Goebbels ali Goering, Himmler ali Streicher, temveč le z nemškim narodom, ki govori sam zase, brez nagobčnikov in brez kljukastega križa na plečih. Z njim bo mogoč vsak sporazum, z nacisti ni mogoč noben.

Kdor želi mir, ki je vreden svojega imena, mora predvsem hoteti padec najbrutalnjšega despotstva na vsem svetu. Tedaj bo vsaj toliko miru, kolikor ga je mogoče pričakovati v družbi, kakršno imamo. Ampak tedaj bo vsaj mogoče delo za boljšo.

Jadviga

E. K.

PRIPOVEDOVAL MI JE TO POLJAK, ki je pobegnil iz Krakova preko Romunije, živel nekaj časa v Franciji in potem prišel po opravkih v Ameriko, odkoder se misli vrniti v Evropo kot poljski vojak. Morda ni nič posebnega. Kaj je v teh dneh posebno? Človek se je privadil že skraj vsemu in sprejema vesti, ki bi ga bile v drugih časih pripravile od duševni mir hladnokrvno kakor deževno vreme in se ne zna več razburjati. Takih in podobnih reči se je zgodilo že brez števila, še se gode vsak dan in kdo ve, kako dolgo se bodo še godile. Poznam ljudi, ki ne verjamejo, da se sploh še kdaj izpremeni, zakaj ljudje so ujezili Boga in zdaj jih kaznuje—pravične in krivične, kakor je bilo zapisano. Ves rod je obsojen in bo pokončan in šele, kadar doraste zarod, ki bo razumel strašni zgled in začel živeti po božjih postavah, nastanejo drugačni časi. Nas pa bo topla šiba božja kakor v časih, ko je pošiljal Atilo in Džengis kana nad pregrešni svet . . .

To je seveda filozofija, enim sprejemljiva, drugim zoprna in nima nič opraviti s Poljakovo povestjo, razen da je menda mogoča le v časih božje jeze. Navadna, ali nenavadna—mene je hudo prijela. Ampak beseda, izrečena mirno, brez nameravanega efekta, ima moč kakor da je stkana iz gromov in ogreta v sredi sonca, napisana pa izgubi silo in barvo, ogenj in strup kot da ni prišla iz globine človeškega srca, edinega prostora, kjer se porajajo čudeži.

Kakor sem jo slišal, tako jo podam. Res je danes na tisoče Jadvig, in če bi mogel, bi

vsaki postavil spomin. Naj bodo te vrstice in memoriam njej, o kateri sem zvedel, posvečene tudi vsem drugim.

*

To le mi je pravil Poljak.

Pred štirimi leti so bili okoli Kamienc vojaški manevri. Nekateri ljudje v trgu so bili zelo radovedni in so komaj čakali na prihod vojakov. Bilo je nekoliko takih, ki so vedeli vse o četah, peš in na konjih, o topovih in granatah, o bojih v zakopih in na prostem polju in se niso naveličali, pripovedovati vsakomur, kdor je maral poslušati o svojih vojaških letih, o zadnji vojni—in če jih je včasih spomin zapustil, jim je pomagala domišljija, vsled česar so se dogodki od časa do časa malo, sempatja pa tudi močno izpreminjali. Tega pa nihče ni smatral za zlo, kajti če bi storila bila vedno enaka, ki se vanjo vtihotapil dolčas, česar noben zvest poslušalec ne ljubi.

Jadviga ni štele med zveste poslušalce. V trgu so jo že poznali in če se je slučajno približala skupini, kateri je od same preteklosti živeč veteran pripovedoval svoje doživljanje, je hipoma obmolknil, tudi če je bil prav sredi najbolj ljute bitke. Kmalu potem, ko je prišla iz Galicije, je ob neki priliki povedala, da je imela dovolj vojne in da noče ničesar slišati o njej. Polagoma so zvedeli, da je bila vdova. Njenega moža so bili med svetovno vojno vzeli v avstrijsko armado in dve leti ga ni videla. Tedaj so ji sporočili, da je v bolnici. Pohitela je tja kljub vsem težavam in ga našla takega, da je omedlela. Koš šrapnela mu je bil razmesaril obraz tako, da ga ne bi bila spoznala, če

ne bi bilo na tablici nad vzglavjem zapisano njegovo ime. Ko se je zavedla, se je izgovarjala, da je imela težko potovanje in ji je od utrujenosti prišlo slabo. Njegove oči so ji odgovorile, da jo razume, govoriti pa ni mogel, preveč ust mu je odneslo. Ostala je pri njem do konca, ki je nastopil v treh dneh; če bi bilo trajalo dalje, bi jo bili spodili. Spanca tiste noči ni poznala, toda pri pogrebu ni porosila ne ene solze in v prsih je čutila nekaj težkega kot da ji je srce okamenelo. V resnici se to ni zgodilo, zakaj srce je čutilo, le da so bila čustva večinoma nova, prej neznana in nikdar ne zaželjena.

Doma ji ni bilo obstanka; v vsakem kotu je bilo preveč spominov, ki bi bili lepi in bi jih rada ohranila in negovala, če ne bi vsi vodili v bolnico, do strašne slike, ki jo je mučila in morila, pa je vendar ni mogla umoriti, da bi našla odrešenje. Ko so ustanovili poljsko državo, se je z otrokoma, sinom in hčerko preselila v Kamience, kjer je prala in šivala za tuje ljudi, dokler si ni prihranila toliko, da je s tem in s tistimi groši, ki jih je prinesla s seboj kupila par oralov zemlje in začela kmetovati.

*

Bil je lep dan v poznem poletju, ko je prišel v hišo neznan narednik z drugim vojakom. Jadvigi je vzelo sapo.

"Vojaki?—Kaj hočete od mene?"

"Nič hudega, mati, nič hudega," se je nasmehnul narednik; "saj nismo tujci. Poljaki smo."

"Vojaki ste. Jaz nimam opravka z vami."

"No, no, tu ne bo ne požiga, ne prelivanja krvi. Ničesar se nimate bati. Vojne se le tako rekoč igramo. Manevri, pravimo temu. Vaditi se moramo, če bo kdaj treba."

"Nikdar ni treba. Če se ne bo nihče vadal, ne bo nihče znal moriti in ne bo klanja. Vi le pripravljate vojno in jaz nimam posla z vami."

"Kakor mislite, mati. Ampak postava je, da sprejmete dva vojaka pod svojo streho, dokler bodo vaje v tem kraju. To bo le par dni in nobenih velikih sitnosti vam ne bodo delali."

"Jaz se ne bojim sitnosti, saj sem vajena dela, odkar sem na svetu. Ampak za vojake nimam prostora."

"Zakaj nas tako sovražite? Radi bi vam bili prijatelji. Postava je naredila vojake iz nas in postava velja tudi za vas. Vi se motite, mati. Mi ne pripravljamo nobene vojne, ker si ne želimo smrti. Nekdo mora pa vendar braniti deželo, če bi bila napadena."

"Pustite druge pri miru, pa bodo oni pustili vas. Nihče vas ne bo napadal, če ga ne boste dražili. Kdo bi hotel vojno z vami?—Nemci, Rusi, Francozi—vsi so ljudje, nič slabši od nas. Poglejte revščino po deželi; kdo bi nam hotel vzeti to?"

Naredniku je postalo nerodno. Iz Jadviginih besed ni zvenelo sovraštvo, katero bi bil znal vrniti, le trdovraten odpor proti nečemu, kar mu ni bilo popolnoma jasno in ki ni mogel imeti pravega temelja. Ženska se moti, a kako bi ji dokazal?—Naposled—to ni njegova naloga, ampak dobro se vendar ne počuti.

"No, mati, prepirati se nočem, tudi ne žaliti vas, le svojo dolžnost moram izpolniti. Vojaki pridejo in poiskati moramo pristrešja zanje. Vi dobite dva; to menda ne bo preveč in sam poskrbim, da dobite dva čedna fanta, ki vas ne bosta z ničemer nadlegovala."

"Nihče me ne bo nadlegoval. Pravite, da je postava taka. Že mora biti. Postava ima žandarje, torej je treba ubogati. Vojaka naj prideta, hiša bo odprta, našla bosta, kar potrebujeta kot gosta in lahko si pomagata. Jaz si za ta čas najdem drugo pristrešje."

"Pa—zakaj?" je zazijal narednik.

"Kjer je puška, ni prostora zame," je mirno odgovorila.

Narednik je spoznal, da bi bila vsaka beseda odveč. Skomizgnil je in globoko vzdihnil, si naredil beležko v svojo knjigo in se poslovil, uljudno kolikor je mogel . . .

Napovedana vojaka sta prišla prej kot ju je pričakovala in ko ju je uzrla, je odrevenela. Pozdravila sta zelo prijazno in se smehljala kot da bi se s svojim vedenjem hotela opravičiti zaradi svojega nadležnega prihoda. Njuno govorjenje, v katero ni bilo vpleteno nič važnega, ji je dalo časa, da se je nekoliko otajala. Pokazala jima je v hišici vse, kar je bilo potrebno, da se bosta počutila domača, a ko ju je že začelo obhajati tako čustvo, je dejala:

"Zdaj, mislim, vesta vse; pomagati si bosta morala sama. Saj sta mlada, pa ne bo težko."

Vojaka sta se začudila in se spogledala. Eden je izpregovoril:

"Pa ne, da vaju goniva iz hiše? Tako malo bova doma, da naju boste komaj opazili."

"Povedala sem tistemu, ki je pripravljaj stanovanja, da me ne bo tukaj, kadar pride. Ker nisem vedela, kdo pride, ni bilo to žaljivo za vas. Če ne bi nosila te obleke, bi vama postregla kot da sem vajina dekla; vojna je pa edino, kar sovražim na tem svetu, a to sovražstvo je močnejše kot vse ljubezni žene in matere. Prinesla sta s sabo puške; kjer bi morala gledati to hudičevo iznajdbo, ne morem ostati."

Vojaka sta majala z glavama, govorila, ji dopovedovala, da se nobena puška ne sproži sama, da ne prinašata nobene nevarnosti, da ne more prijatelj izhajati brez orožja, dokler ga ima sovražnik—in ko sta spoznala, da je vse bob v steno, sta hotela oditi, češ morda se bosta mogla kje stisniti s tovariši, da ne bosta pehala nje iz doma. Temu se je pa odločno uprla.

"Jaz ne sovražim vaju, ampak vajino rokodestvo. Kot mladeniča, ki mi nista storila nič hudega, sta dobro došla v hiši; torej ostani in si postrezita kakor moreta. A dokler je v hiši orodje za umor, bom pri svoji hčeri, kjer je mir in pokoj doma."

Obrnila se je in začela pospravljati svoje stvari.

Medtem je prišel domov Jan, njen sin in ko je opazil vojaka, se je začel veselo z njima pomenkovati.

Mati je slišala. Zaprla in zaklenila je kovček in se obrnila. Postala je, da si umiri živce in potem šla v drugo izbo.

"Jan, poveži, kar potrebuješ. Čas je, da greva."

Sin jo je začuden pogledal.

"Zdaj, mati, ko imamo goste? Zdaj morava ostati doma."

"Zdaj morava iti. Saj sem ti povedala."

"Da . . . ampak takrat nisva vedela . . ."

"Če ne bi bila vedela, ne bi bila pripravila te poti."

"Vi . . . ste vedeli . . . in . . . zato . . ."

"Dokler je ta hiša vojašnica, si ne moreva postiljati v nji."

"Mati, ta vojaka sta naša tovariša, naša brata." Niti ne vedoč, kaj dela, je prijel za puško, ki je naslonjena v kotu.

Jadviga je zakričala kakor da se ji je nož zasadil v prsi in vsi so se ustrašili.

"Pusti ta hudičev kol!"

Jan se je nasmehnil. Ta malenkost jo je tako silno razburila . . .

"Saj ni nabita, mati."

"Nabita, ali ne nabita, orodje iz pekla je. Kdor jo je izumil, je prinesel nesrečo na svet. Rajša bi te videla mrtvega kot da bi jo rabil."

Smehljal je zdrsnil z Janovih usten. V srcu ga je zbolelo, v glavi, v grlu. S hripavim glasom je dejal:

"To ste le tako dejali, mati. Tega ne mislite zares . . ."

"Tako resnično mislim to kot je resnično, da sem te rodila."

Nihče ni odgovoril. Zdelo se je, da se je zgostil zrak v sobi in se dela tema. Vojaka sta tiho odšla iz hiše. Jan je sklonil glavo, se obrnil in šel v drugo sobo. Kmalu se je vrnil s culo v roki. Šepetaje je dejal: "Pripravljen sem, mati."

Jadviga se je zdrznila:

"Kaj praviš?—O!—Čas je. Skoraj, da sem pozabila."

Odšla je po svoj kovček, Jan je pa premišljal, kje so mogle biti njene misli in kako so jo mogle tako prevzeti, da je bila kakor v sanjah. Uganka pa je bila zanj prevelika.—Ko se je vrnila s kovčkom, ji ga je vzel in šel za njo.

Odpeljala sta se kakšnih dvajset kilometrov daleč h hčeri, ki je bila vesela materinega prihoda, kajti pričakovala je svoje prvo dete. Ostala sta ves teden in ko je prišel fantiček na svet, je Jadviga pozabila na vse drugo. Jan jo je spomnil, da se mora vrniti na delo in vprašal, ali naj gre sam.

"Kaj pa bi počel sam? Še krompirja si ne bi znal skuhati brez mene. Jutri se vrneva. Stanislava me ne bo več potrebovala, za otroka je pa bolje, da se privadi svoji materi . . ."

*

Vrnila sta se in življenje se je nadaljevalo kakor da se v tem tednu ni zgodilo nič, razen da se je rodil nov, majhen Poljaček. Jadviga ni nikdar omenila presledka in tudi njeno vedenje ni z nobeno malenkostjo pokazalo, da kdaj misli nanj. Jan je bil s tem zadovoljen in začel je verjeti, da je bil tisti dan tako izbrisan iz njenega spomina kakor da ga nikdar ni bilo. Morda—je mislil—je bilo res

kaj takega. Pravijo, da človeč včasih ni, kar je; kakor da se je naselilo drugo bitje v njegovo telo in za nekaj časa izpodrinilo pravo dušo, ki potem, kadar se vrne, nič ne ve o tem, kar se je godilo—in najboljše je, da je nihče ne spomni na to . . .

Tako ni bilo v življenju nobene izpremembe, dokler niso v Kamiencih zaprli male tovarne, v kateri je Jan delal. Ker ni v trgu po dveh mesecih iskanja mogel dobiti drugega dela, je sklenil, da poišče srečo drugod. Materi to ni bilo ljubo.

"Kaj boš, revež, med tujimi ljudmi? Če se ti odtrga gumb s srajce, si ga ne boš znal prišiti."

"Hoho, tako neroden pa vendar nisem," se je nasmejal; "da storite vse take reči vi za mene, še ne pomeni, da ne znam vdeti igle. Ne bojte se, za belo srajco ne bom rabil črne niti."

"Če ne boš imel druge pri roki, jo boš," je odgovorila. "Če je tako usojeno, pojdi. Mati vedno misli, da bo imela otroke do smrti okrog sebe, ta svet pa ne dopušča tega. Ti si bil tako dolgo z menoj . . . Hm, vedno se me ne moreš držati za predpasnik. Pojdi, pa včasih kaj piši in Bog te varuj. Pa zapomni si—on je ukazal: Ne ubijaj."

Jan se je začudil.

"Mati, jaz vendar —"

"Vem, vem, v srcu ne nosiš umora. Ampak—no, taka je božja postava, le to sem hotela reči." . . .

Odpotoval je in čez nekaj časa je našel v Liawiczu delo v veliki tovarni. Materi je pisal, da ni treba skrbeti zanj, ker mu ni nič hudega in med tovariši je našel dobre prijatelje. Pozneje ji je včasih poslal kaj denarja in ko ga je enkrat posvarila, da mora misliti na poznejše dni, jo je potolažil, da si ne trga od ust in da tudi podplatov nima raztrganih.

Jadviga ga je pogrešala, ampak dejala si je, da mora biti tako—in kaj bi tožila, če je zadovoljen in ima bodočnost. Morda si najde dekle in bo srečen.

Čas je potekal in v dušo se ji vrnil mir. Življenje je bilo siromašno, a ker ni stradala, se je sprijaznila s svojo usodo, ki je naposled obrnila črne strani v svoji knjigi in spustila pajčolan pozabljenja nad preteklost.

*

Minilo je leto, dve, tri . . .

V trg so začele prihajati čudne vesti. Jadviga jih ni iskala, toda našle so pot do njenih ušes, ki jih ni mogla zamašiti. Ampak verjeti ni hotela. Ljudje vedno kaj govore, da jim mine čas, tudi če nima ne repa ne glave. Čim bolj neumno je, tem rajši raznašajo izmišljotine. Kdo naj vse to posluša!—Kakšna nevarnost? Za koga? Od koga?—Če se visoki gospodje res kaj prepirajo, naj poravnajo kakor moramo mi reveži, kadar nismo enakih misli.

Slišala je besedo "sovražnik" in je vzplamtela.

"Jaz nisem sovražnik nikomur, kdo naj bi bil meni sovražnik?"

"Nemci žugajo Poljski . . ."

"Nemci?—Nemci so ljudje kakor mi. Če jim nismo storili nič žalega, nam nimajo kaj žugati. Mirno smo živeli—kaj nas nenadoma plašite . . .?"

Toda vesti niso utihnile. Zlasti oni, ki so čitali časnike, so znali vedno več povedati. Besede so bile bolj in bolj razdražljive. "Nemci zbirajo silne trume ob naših mejah . . . nemški voditelji groze s silo . . . Gdansko . . . Pomorze . . . besede, ki jih ni razumela. Trmasto je odklanjala vse razlage. Za nobeno reč ni treba puške; če jih mi pustimo pri miru, nas bodo pustili oni . . .

Nenadoma se je nekaj izpremenilo. Njena hči s svojim možem in otrokom je prišla v Kamiencie in pravila, da so ji tako svetovali, ker se v kraju, kjer je živela, zbirajo vojaške čete. Nemška armada je že prekoračila poljsko mejo . . .

Jadviga je ostrmela. Vse se ji je vrtelo pred očmi. To je vse zmedeno. Kdo si je to izmislil? Zakaj strašijo ljudi s takimi groznimi lažmi?—Ali so naši vojaki vdrli v Nemčijo?—Ne?—Torej!—Čemu bi Nemci napadali nas, ko jih mi ne napadamo? Zakaj, zakaj, zakaj vse te gorostasne laži? . . .

Spomnila se je na Jana. Trda ji je bila roka in pero težje od motike, pa vendar mu je pisala.

. . . . Tukaj govore strašne reči . . . Pravijo tudi, da jemljejo vse k vojakom . . . Za božjo voljo, ne obleci tiste suknje. Ne pozabi na božjo zapoved . . . Če ni druge, pojdi proč, v tujino, kamor koli, le ne tja, kjer se ubija . . .

Čez par dni je dobila odgovor in si oddahnila. Jana potrebujejo v tovarni. Povedal

ni, kaj delajo tam, ampak zagotovil ji je, da ga niso vzeli k vojakom ...

Kljub temu ni njeno srce moglo najti izgubljenega miru, ko je bilo vse razburjeno kakor da je nekdanje življenje izginilo v prepadu in od nekod prišlo nekaj novega, polnega groze in strahu.

Nekega dne so šli vojaki skozi trg. Dolga vrsta jih je bila, z vozovi in čudnimi napravami. Jadviga se je zaklenila v sobo in padla na kolena.

"Pokliči jih nazaj, o Bog! Če srečajo Nemce, bo klanje in besnenje; če ne bo nikogar, da bi se jim zoperstavljal, se bodo vrnili, odkoder so prišli, ker ne bodo našli sovražstva ..."

Pri nekem sosedu so se zbirali ljudje in nekdo jim je čital iz časnika. Nemci prodirajo kakor vihar. Ogromne topove imajo in prave trdnjave na kolesih. Vasi požigajo in v mesta mečejo bombe, ki porušijo cele vrste hiš... V Varšavo mečejo velikanske bombe iz zraka in gasilci ne morejo ustaviti silnih požarov...

Jadviga je slučajno prišla v hišo in slišala. Ničesar ni rekla. Obrnila se je in šla.

Vse skupaj mora biti zlagano. To o Varšavi je nemogoče. Kdo bi mogel tako hitro priti iz Nemčije v sredo Poljske? To je očitna laž. Torej je tudi vse drugo zlagano... Treba bi bilo ljudem povedati, da naj ne verjamejo. Le pomislijo naj, pa bodo spoznali, da jih varajo — kdove, zakaj? Povedati bi bilo treba, pa bi bilo vse dobro...

Popoldne so prišli tuji ljudje v trg in nosili v hiše nekakšne čudne vreče in pravili, da naj ljudje to nataknejo na glave, če pridejo Nemci po zraku nad trg. To je bilo zopet nekaj zmedenega. O plinih so govorili. Kakšni plini! Za plin je treba tovarne in dolgih cevi. Ali se je poljski svet izpremenil v norišnico? Ali hodi po svetu že tisti, ki je bil napovedan pred Kristovim drugim prihodom?

Ne ubijaj, ne ubijaj! Naj se zgodi kar koli — nič hudega ne more biti, če obvelja postava...

Hči je trdila, da so Nemci res v deželi in njen mož je razlagal, da imajo vladarja, ki si hoče podjarmiti ves svet. Kaj drugega bi mogli Poljaki storiti kot da se branijo?

Branijo, branijo! Vedno te besede. Če se ne bi branili, jih ne bi nihče napadal...

"Mati, to je vendar jasno: najprej je bil

napad, če tega ne bi bilo, ne bi bilo treba obrambe."

"Besede, besede... Vsak jih najde za to, kar bi rad vsilil ljudem..."

Mož je utihnil, Stanislava je pa odpeljala otroka v drugo sobo.

Drugo jutro je Jadviga vprašala hčer:

"Ali ne bi mogli vsi skupaj oditi v drugo deželo? Tukaj je vse zblaznelo in pametna beseda ne zaleže več. Še tvoj mož bo znorel in hotel k vojakom."

"Saj bi bil šel, če mu ne bi manjkala dva prsta na desnici, pa ga nočejo. Ampak kam bi šli? Kako? Na mejah so Nemci."

"Kaj bi Nemci nam, če pridemo brez orožja in hočemo proč?"

"Imeli bi nas za vohune."

"Tudi tebe so zastrupili s temi govoricami. Težko bo v tujini, ampak vse je boljše od tega pekla."

"Ne, mati. Saj bi tudi jaz rada, ne zaradi sebe, ampak zaradi otroka. Toda nemogoče je. Popolnoma nemogoče. Potnega lista nimamo, železnice so za vojake, Nemci bi nas vjeli, ne, kar ne mislite na to."

Jadviga je odšla, da bi bila sama s svojimi mislimi, a te so se sukale v kolobarju in niso našle nobenega izhoda.

*

Tako so potekali dnevi v vedno večjem nemiru. Vedno več vesti je prihajalo, ena bolj razburljiva od druge. Teda se je primerilo nekaj izrednega. Velika truma ljudi je šla skozi trg. Nekateri so bili na vozovih, napolnjenih z vsakovrstno ropotijo, večina pa je hodila peš. Nekateri so nosili velike svežnje, kakšno škatljo, vrečo, gosli... Moški, žene, otroci, dojenčki... Ustavili so se za kratek čas, iskali vode, podojili, počivali na svoji prtljagi. Stanislava je šla z možem mednje. Prišli so iz dveh vasi, v katerih ni ostala ne ena hiša cela. Zdaj gredo kolikor mogoče daleč od meje — sami ne vedo, kam...

Tisto noč Jadviga ni zatisnila oči.

Drugi dan pa se je zgodilo.

*

Poljski vojaki so prišli od nekod in začeli zunaj trga kopati jarke. Jadviga ni razumela, kaj se godi. Potem je vjela besedo tukaj, pobrala drugo tam in nekako jih je povezala. Pravijo, da prihajajo Nemci. Celi polki so na

poti. Manjši oddelek je prihitel, da jih zadrži, dokler ne pride pomoč.

Jadvigi se je delala tema pred očmi. Blaznost je prišla že dotod... Vsi so ob pamet... Bog ne pošlje čudeža, nekaj pa se mora storiti... se mora storiti... se mora...

Pa kaj bi mogla storiti uboga, nevedna ženska, ko vsi veliki, modri gospodje niso znali preprečiti zblaznenja? — ženska, ali ne ženska, učena ali nevedna — povedati jim je treba, Poljakom in Nemcem, da so oboji ljudje, da so jih vse rodile človeške matere, da so si bratje — bratje pa se ne morejo ubijati. Le zdramiti jih je treba iz teh strašnih sanj in ko si pomencajo oči, bodo razumeli na obeh straneh. Če so žejni, jih napojimo, če so lačni, jim damo kruha, kolikor ga imamo in potem si sežemo v roke in odidemo vsak na svoj dom. Saj je tako lahko, tako enostavno, le pozabili so, pa jim je treba obuditi spomin.

Tako je priprosta misel menda navduševala preroke, da niso čutili bremena in niso videli nevarnosti. Jadviga je šla, ne da bi se bila zavedala. Iz stranske ulice je prihajalo nekoliko vojakov, komaj da jih je opazila. Pospešila je korake; čutila je, da se mudi... Naenkrat ji je noga zastala. Čuden ropot je zabrnul nad glavo in jo ustavil. Ogromen ptič je krožil nad trgom in je dajal od sebe grozeče glasove. Povsod so morali slišati ropot; prihajali so iz hiš in začudeni zijali v nebo. Stanislava je stekla za otrokom, ki je skakal sredi ulice. Neki vojak je prihitel in mahal ves razburjen z rokami kot da bi hotel spoditi ljudi v hiše. V zraku je nekaj zabrlizgnilo, da je potegnilo vse oči v višavo, odkoder je nekaj težkega padalo. Zada, kamor je hotela iti, je pa pokalo in grmelo. Ljudje, ki so gledali navzgor, so začeli kričati in bežati. Vojak je tekel k otroku, ga pograbil in dal Stanislavi. In tisti hip se je zgrudila vsa gruča, hči, otrok, vojak in še troje ljudi v bližini. Kar je padlo iz višave, je izkopalo velikanško jamo, stene sosednih hiš so se podrle, ko se je predmet v jami s strašnim pokom razletel.

Jadviga je strmela in ni razumela. Potem se ji je izvil obupen krik iz grla in vsa iz sebe je pohitela do jame. Zemlja in razbito kamenje je bilo krvavo. Stanislavi je odneslo desno roko in v nezavesti je tiho stokala. Otrok je ležal tiho med njo in vojakom, ki ga

je hotel rešiti. Jadviga ga je pogledala in obraz se ji je zdel znan. Spomnila se je: bil je tisti narednik, katerega je nekdaj pravila, da ni mesta zanjo, kjer so vojaki. Dvignila je otroka; nožice in ročice so padle, otrpnjene — otrok je bil mrtev. Poleg Jadvige je stal hčerini mož; ni ga opazila, ko je bil pritekel. Vrgel se je nad ženo in zatulil. Pograbil jo je in odnesel v hišo; kri je zaznamovala pot.

Jadviga je zvijala roke v neznanskih bolečinah. Pogledala je proti nebu, pest se ji je stisnila in zažugala je roparskemu ptiču, ki je zdaj krožil z drugim na nasprotni strani trga. Za hišami so se poljski vojaki umikali. Tuji vojaki so jim sledili in nekateri so prišli v trg. Jadvigo je pograbilo sovraštvo, kakršnega ni nikdar poznala. Vsa se je tresla, bolj od nenadnega, divjega besa kot od slabosti.

"Volkovi! Zverine!" je zakričala. Njeno oko je obtičalo na puški, ki je padla mrtvemu vojaku iz rok. Z obema rokama jo je pograbila.

Nekdo je zaklical: "Žena, pustite to. Za to smo mi."

Nič ni vedela, odkod so prišli ljudje, nekateri z lovskimi puškami, drugi s kakšnim starim samokresom, s pištolo, eden s sekirjo...

Tuji vojaki so korakali blizu hiš, s pripravljenimi puškami. Eden je nenadoma pomeril v hišo in ustrelil. Obenem je na drugi strani trga zopet treščilo — dve bombi sta obenem padli iz zraka. Tisti hip je prekipelo v dušah in zadnji ostanki miru in razsodnosti so izpuhteli. Kdor je imel puško, je streljal. Tudi Jadviga. "Banditi! Morilci!" je kričala. "Nedolžne otroke ubijajo, zveri iz gore!" Saj ni nič zadela, ko so se ji roke tresle in ni znala meriti. Ampak streljala je, dokler je bilo kaj v puški. Potem jo je vrgla od sebe in se zgrudila.

Ko je počil prvi strel, so tuji vojaki odgovorili. Nekateri domačini so padli, eni mrtvi, drugi ranjeni. Dolgo niso mogli streljati, ker je bilo vse orožje starinsko. Nekateri so se umaknili v hiše. Ko je neenaki boj utihnil, je mlad častnik namignil dvema vojakoma. Kjer je stal kak domačin, so ga prijeli in gnali pred seboj. Prišli so drugi vojaki in jim pomagali.

Jadviga se je dvignila na kolena. Tudi

pri nji so se ustavili. Eden jo je pograbil za roko in jo pogledal.

"Schwarz," je dejal častniku. Roka je bila črna od blata, morda nekoliko tudi od smodnika.

"Mitnehmen!" je ukazal oficir. Vojak jo je potegnil, da je, opotekaje se vstala, potem so jo gnali z drugimi.

Za njimi je korakal ves oddelek. Pred mestno hišo so se ustavili. Častnik je opazil nad vratmi poljski grb, namignil vojaku, ta je z dvema drugima pristopil, sneli so grb in ga vrgli v lužo, častnik pa je pljunil nanj. Iz hiše je prišel župan.

"Kaj se godi tukaj?" je vprašal.

Častnik je poklical vojaka, ki je služil za tolmača.

"To bi imeli vprašati mi. Vi ste dovolili, da so nas civilisti napadli. Odgovarjali boste vojnemu sodišču. Te tukaj smo zalotili z orožjem v rokah in so se torej sami obsodili."

Župan je hotel ugovarjati, a neki vojak ga je udaril s pestjo po ustih, da se mu je ulila kri. Dva vojaka sta ga nekam odvedla.

Ujetnike so postavili ob hišni zid. Jadvi ga še ni razumela, kaj to pomeni. Ozirala se je po drugih. Nekateri so bili blede kot smrt, drugim je le sovraštvo sijalo iz oči.

Častnik je pogledal na uro.

"Gotovi?" je vprašal. Besede so mu prihajale iz ust kot da je vsak zlog posebej odsekan.

Na nasprotni strani ulice so se vojaki postavili v dve vrsti. Častnik je stal na stopnicah pred mestno hišo, poleg njega pa tolmač.

"Gospod nadporočnik ni dolžan nobenih razlag," je govoril in si brisal potno čelo, "ampak pove vam, da se vaš zločin nikdar ne odpusti, zato da bo vaša kazen svarilo drugim. Po pravici bi morali biti obešeni, le ker se nam mudi, boste ustreljeni, četudi je škoda krogel..."

Častnik mu je nekaj dejal, kar je zvenelo kot ukaz. Tolmač si je še enkrat obrisal čelo, se prijel za vrat kot da ga nekaj tišči in potem dejal:

"Škoda krogel, pravi gospod nadporočnik, za take svinje."

Jadvigi je siknilo iz ust:

"Če bi vi bili le svinje! Volkovi, slabši, hujši od volkov!"

"Kaj? Kaj pravi?" je rohnol častnik.

Tolmač je bil očitno v strahu in je goltal slino. V tem mu je prišlo na pamet: "V narreču govori, ki ga ne razumem."

"Schweine!" je odsekal častnik.

To je Jadviga razumele. Obrnila je oči proti njemu in zakričala:

"Volfen — du..."

Ni bilo pravilno, saj se nemščine nikdar ni učila, ampak častnika je ošinilo, da je skočil s stopnic in planil proti nji. Pri tem se mu je nožnica sablje zapletla med noge in če ga ne bi bil tolmač vjel, bi bil padel. Ujetnikom, stoječim ob zidu, je bilo to silno zadoščenje; kakor da so pozabili na svoj položaj, so se glasno nasmejali. Peneč se od gneva je častnik zažugal s sabljo, potem pa hitro stopil na stran, tako da so ga vojaki v vrstah videli. Dal je ukaz s hripavim glasom — puške so se naravnale. Drug ukaz — puške so se dvignile. Jadviga je še slišala "Feuer!" "Vol—" ji je še prišlo iz ust, potem se je zgrudila. Njeno trpljenje je bilo končano...

Mnogo jih leži — prezgodaj — v poljski zemlji. Naj bo lahka še Jadvigi...

"FATHER DIVINE" ali božanski oče je naziv, ki si ga je nadel neki newyorški črnc, kateremu se zdi prav prijetno živeti na račun lahkovernih in praznovernih ljudi. Mož obeta svojim pristašem "nebesa," jih "izpreminja" v "angele" in tako dalje. V zameno jim seveda pridno lajša žepe. Slednje mu je pred kratkim nakopalo tožbo, ki jo je vložila proti njemu neka gospa Brown, ki trdi, da jo je "oče" oci-ganil za nekaj tisočakov.

Sodniku je gospa Brown povedala med drugim tudi o dogodku, ki se je odigral na verandi "božanskega očeta." Mož je tam sedel in gospa Brown, ki je tedaj še verjela v njegovo "čudotvorno moč," je prisedla. V roki je držala pet dvajsetdolarskih zlatnikov.

"Božanski oče" je brez besede stegnil roko in ona mu je položila zlatnike v dlan.

"In kaj je rekel oče Divine?" je vprašal njen advokat.

Gospa Brown je vzdihnila. "Nekaj časa je zamišljeno molčal. Potem je pa vzkliknil: "Čudovito lepo je na svetu!"

Odkar živi človek v družbi, je užival svobodo le, kadar si jo je priboril; in kadar jo je priboril, jo je izgubil, če je ni čuval in branil.

Proletarčev praznik

POGLEJTE PALACE velikih ameriških listov. V evropskih glavnih mestih je komaj kakšno ministrstvo, ki bi se moglo postaviti z zgradbami in uredbami, kakršne so na razpolago newyorški "Times," čikaški "Tribune," philadelfijskemu "Inquirer" in podobnim velikanom. Pri mnogih teh glasil je zaposlenih na tisoče delavcev, ki včasih neradi slišijo to ime, v uredništvu in njegovih pomožnih oddelkih, v raznih odsekih upravnistva, v oglaševalni pisarni, v tiskarni, pri ekspediciji. Na milijone dolarjev prihaja v blagajne od naročnikov in kupovalcev, od tvrdk in posameznikov, ki oglašajo in iz drugih virov, ki ostanejo pogostoma skriti. Na milijone dolarjev izhaja iz blagajna za plače, brzojavna, brezžična, domača in tuja, vsakdanja in izjemna, mirovna in vojna poročila, za poizvedbe, za tekmo, za vsakovrstne naloge, ki vse služijo neposredno ali posredno za pomnožitev cirkulacije. Na milijone dolarjev pa ostane v blagajnah, v bankah, se izpremeni v bonde, nosi obresti in povečuje moč publicističnih carjev.

Naše metropole so zgodaj spoznale silo teh tvorničarjev "javnega mnjenja;" vsakdo pozna v New Yorku "Times Square," "Herald Square," in po drugih mestih je mnogo javnih trgov krščenih z imeni njih bratov in sester. V Evropi ni noben cesar, car ali kralj brez parkov, nasipov in ulic, celo imena zakotnih knezov so tako poveličana. Imena ameriških lastnikov velikih listov in časniških skupin pomenijo silo, ki se lahko kosa s silo mnogih vladarjev.

Ta sila ni prihajala vedno iz nebes. Pogostoma je bila ustanovljena s hudimi boji, ki zasenčujejo sedanjo vojno na zapadni fronti. Chicago je klasično mesto te neprizanesljive tekme za dolar in iz njega izvirajočo moč. Sedanja najmlajša mladina ne ve mnogo o krvavih bitkah, ki so se vršile na uličnih vogalih, o napadih na trgovine, o porušenih in požganih tovornih vozovih, o četah pretepačev, najetih za pomandranje konkurenčnih listov z vsemi dosežnimi sredstvi; kdor pa je pred par desetletji živel v kakšnem velikem mestu, je pogostoma bil lahko priča neverjetnim, krvavim izgreedom sredi mesta, ali v kakšnem pred-

mestju, vse po načrtih tolovajskih generalov iz "spodnjega sveta" v službi velikega Hearsta ali pa kakšnega njegovega konkurenta. Nekateri taki vojskovodje so pozneje sami postali publicistični diktatorji, dasi ne bi mogli napisati najskromnejše notice v nobeno svojih glasil in vlada Zedinjenih držav preiskuje, za koliko milijonov so jo opeharili pri dohodninskem davku. Konkurenčni boj ni minil in tudi njegova sredstva se niso popolnoma ublažila, le javnost jih ne more več tako opazovati kakor v "pijonirski" dobi.

O svetost privatne lastnine, pridobljene s svetimi sredstvi revolverja in strojnice, z blatom in gnojnico, s požigom in umorom! Naravno, da jo branijo tisti, ki so jo nagrmadili, z zobmi in nohti in z "etičnimi" nauki. Naravno, da proglašajo vsako misel o drugačnem redu, v katerem bi bilo podobno rokovnjaštvo izključeno, za subverzivno, za nesmiselno, za neamerikansko.

Ogromna večina ameriškega prebivalstva zajema vse svoje politično znanje in oblikuje svojo sodbo po evangeliju glasil te ogromne in mogočne kupčijske publicistike, ki ne trpi nobene neodvisne misli in nobene kritike. Ameriška demokracija je pod diktaturo milijardnega časopisja, najmogočnejšega orožja male skupine velekapitalističnih lordov, vidno ali nevidno vladajočih v deželi. Včasih se trenutno spunta kot takrat, ko so celo "demokratični" listi gospoda Hearsta ukazovala Rooseveltov poraz in izvolitev komaj znanega republikanskega kandidata, ampak doslej njena neodvisnost še nikdar ni bila dolgotrajna; sprejemati, kar je črno na belem, zahteva manj napore kot misliti in zato se vpliv "velikega" časopisja vedno vrne k svojemu viru.

V teh razmerah imajo neodvisni listi celo v angleščini težko stališče in če se kateri zameri zlatim bogovom, mu zavijejo vrat kot se je pred kratkim zgodilo listu "News" v Chattanooga, ker je bil za "demokratični" jug preveč liberalen in ni bruhal ognja in žvepla proti delavcem. To se je izvršilo na nenavadno brutalen način in se je zaradi tega opazilo in obsojalo. Navadno pa imajo mogotci, ki premikajo oblake in drže strele v rokah finejša sred-

stva, ki ne izzivajo v javnosti prevelikega ogorčenja. Velikim tvrdkam se ne more nič, če odrečejo "zaradi razmer" svoje oglase, ki so glavni vir dohodkov vseh takih listov; včasih se najde urednik, ki zapusti list za boljšo plačo pri konkurenčnem podjetju; dodajanje vesti se lahko ustavi; v brzojavni službi lahko nastanejo nepričakovane sitnosti... Kadar se je treba iznebiti neprijetnega kritičarja, se najdejo izumljivi talenti.

Če je tako na ogromnem polju, kjer se piše v angleščini za mnogomilijonsko čitateljstvo, s katerim se opravičujejo vrtoglave cene oglasov in se odpirajo vsakovrstni "interesirani" viri, je naravno, da ima časopisje drugih narodnosti mnogo težje stališče in čim manjša je narodnostna skupina, tem težje je. O prisposodbljanju z angleško govorečim prebivalstvom se ne more nikomur niti sanjati; ampak po številu se Slovenci ne moremo primerjati niti tujim narodnostim kot so Nemci, Italijani, Poljaki in večina njih v tej deželi. Če je list v tem jeziku vrhu tega še odkrito "levičarski," če je njegovo pisanje odvisno le od idej in načel, katerim je posvečen in če so ta načela v nasprotju z vladajočimi, mu je nevarnost botra že ob rojstvu in njegovo življenje ne more biti drugo kot večni boj, ne le boj za stvar, ki jo zastopa, ampak nervozni, razburjajoči, obup plodeči boj za goli obstanek. Kar ga omogoči sredi pomanjkanja sredstev, ob delu, ki postaja prenaporno, ob pomanjkanju moči in ob pomanjkanju zanimanja, ob kritiki, ki je često kratkovidna in včasih naravnost hudobna, je edino požrtvovalnost, ki gre do skrajnosti in izvira iz neomajne vere v pravičnost ideala, kateremu doprinaša svoje žrtve.

Ta pot je posuta s trnjem in kamenjem in drži po skoraj nepreloženih strminah in ob prepadih, kjer grozi vrtoglavica. Potniki so pa vendar le ljudje iz krvi in mesa, utrudljivega kakor duh in če postane breme pretežko, pomanjkanje nepremagljivo, tedaj izginejo v brezdnu in komaj da jim kdo zapoje de profundis. Mnogo bojevnikov je že tako oslabeledo, mnogo prezgodnjih grobov pokriva nekdanje junake, mnogo dobrih listov smo imeli in jih nimamo več. Skoraj čudež je, če si slovenski, povrh pa še socijalistični list ohrani življenje za več kot svojo otroško dobo. Zato je jubilej Proletarca, ki praznuje ta mesec svojo petin-

tridesetletnico izreden in pomemben v zgodovini vse naše žurnalistike, zlasti pa v zgodovini delavskega časopisja — na tej in na oni strani morja.

Vse to časopisje je imelo bojne izkušnje od vsega začetka. Tolerance ni našlo nikdar in zapreke so se mu valile od vseh strani na pot. Ko je v domovini začel izhajati "Delavec," ni bilo dovolj, da se je moral omejiti na tri številke na mesec, ker bi bil kot tednik moral položiti kavcijo, ki je bila za razmere njegovih začetnikov nebotična, ampak v glavnem mestu Slovenije ni bilo prostora, kamor bi bil mogel položiti svojo glavo, nobena tiskarna ni hotela sprejeti njegovega tiska kot da bi se z njim okužila. V Zagrebu so ga začeli tiskati, pa so dobili migljaj in so ga postavili na cesto. Izhajal je nekaj časa na Dunaju; ker je to bilo predaleč od doma, se je preselil v Trst. Potem, ko so težave postale prevelike, ga je nadomestil "Rdeči prapor" in ko je ta hotel v Ljubljano, je bil enako pozdravljen kot prej "Delavec." Pisal se je v Ljubljani, tiskal pa v Kranju, celo v času, ko je za dobo volitev izhajal dnevno. Še le ko se je rodila "Zarja" in so napredni učitelji osnovali svojo tiskarno, jo je ta sprejela pod svojo streho. Ampak Zarjo je zadavila avstrijska vlada, ko je napovedala vojno Srbiji; bila je prvi list, ki je bil takrat zatrt.

Tako je bilo tam, kjer je bilo slovensko delavstvo močno organizirano, kjer živi ves narod in kjer je doma slovenska kultura. Tukaj nas je peščica. Na strokovna društva se slovensko delavsko gibanje ne more opirati, ne moralno, kaj še materialno. Gospodarske in industrijske razmere se neprenehoma menjajo in selitev večine naših ljudi ni bila končana, ko so zapustili Ellis Island. Letos v Pennsylvaniji, drugo leto v Kansasu, naenkrat se pa srečamo v severni Minnesoti. Danes prihajajo človeka nujno klicat na delo, čez par mesecev se zapre tovarna in nekoliko let vidi le znamenje, "no help wanted." Od življenja takih "vandrovcov" je pa največ odvisno življenje lista, ki je pisan zanje in za njih bodočnost. Kakšno dobo bi mu prisodili? Ali bo živel, dokler bo mogel obleči dolge hlače? Ali se vzdrži vsaj do prihodnje večje krize?

Pet in trideset let je minilo in v tej dobi je bila cela vrsta "panik," "depresij," "recesij" in polomov, ki pomenijo vedno eno, pa naj bo

ime kakršno koli. Pomenijo brezposelnost, negotovost, pomanjkanje, stradanje, bedo, obup. In beda naročnikov pahne njih list neizogibno v podobno bedo.

Vsi, ki so kdaj imeli opraviti s tem, jo poznajo, upravniki, odborniki, uredniki, zastopniki... Par let skrbi, ki nikdar ne minejo in zagrene vse življenje je dovolj, da omaga umrjoči človek. Pet in trideset let pa v naših razmerah ni kratka doba, ko je vsako leto "bojno leto," ki še pri vojakihi šteje za dva.

Zdi se, da je v teh pet in tridesetih letih zagrinjalo večkrat začelo padati, ko je bilo videti, da — ne gre, pa ne gre. Padlo pa vendar ni in kljub vsemu je šlo — do danes. In dalje — mora iti. Obstanek socijalističnega lista ob okoliščinah, ki ne dovolijo ne miru, ne oddiha, v katerih je nevarnost vedno pripravljena, da dvigne glavo, kjer ni nobeno uro gotovosti, je najzgovornejši dokaz, da je potreben in da je tak, kakršen mora biti.

Kritičarji imajo pravico, soditi; nobenemu čitatelju ni ukazano, da se strinja z vsako besedo, ki jo čita in pravico nasprotnega mnjenja ima vsakdo. Ampak čas, v katerem živimo, ne dovoljuje, da bi delali slone iz komar-

jev in držali šobe, če se je mleko skisalo. Delavstvo vsega sveta stoji pred velikimi odločitvami in za Slovence ne dela zgodovina izjem. To ni čas za godrnjavost in stanje ob strani, za malenkostne izgovore in dlakocepstvo, ampak za graditev in utrjevanje, za ustvarjanje moči, ki edina more preporoditi bolni svet. Ura prihaja, ko bo napredno delavstvo moralo izreči veliko, odločilno besedo, ali pa obmolkniti za dolgo dobo, dokler ne pride nov rod, ki bo moral začeti od začetka. Strniti vrste, je ukaz sedanjih dni, ko se zvija stari red v smrtnih bolečinah in čaka izmučeno človeštvo na novi red.

Z zavednim delavstvom vred ima Proletarec večjo nalogo kot jo je imel vseh teh težkih pet in trideset let. Na naprednem delavstvu je ležeče, da mu jo omogoči — ne le, da bo obstojal, da bo zvest svojim načelom in pogumen, ampak da bo mogočen bojevnik, na čelu množice se armade noseč zastavo brez strahu — in brez sirbi — do zadnje postaje, ko zasedi zastavo na najvišji vrh in naznani tromba zmago, svobodo in pravičnost za vse.

Če je trdna volja zavednega delavstva, ne bo treba še enkrat pet in trideset let.

Clevelandska pozabljena šola slovanskih nauk

ANTON J. KLANČAR

V POLETJU 1933 je clevelandsko vseučilišče, znano pod imenom Western Reserve University prvič podalo pouk v slovanskih jezikih. Otvorili so se tečaji za češčino, slovaščino in slovenščino. Nekaj let pozneje je bil neki Slovenec povabljen, da bi prevzel tečaj v svojem materinskem jeziku, toda iz tega se ni razvilo nič. Od tega časa so razne slovanske skupine v Clevelandu organizirale tečaje za svoje jezike, ampak clevelandska šola slovanskih nauk je še vedno vprašanje bodočnosti.

Vpoštevajoč veliko število Clevelandčanov slovanskega porekla se človek pogostoma čudi, zakaj ne posvetijo učni zavodi kot je Western Reserve University, ali pa John Carroll University tej ideji resnega uvaževanja.

V teh šolah je na stotine dijakov, sinov in hčera slovanskih staršev, ki bi radi zvedeli kaj o kulturnem ozadju svojih očetov in mater, pa ne dobe prilike, ker odločujoče oblasti iz neznanega razloga nasprotujejo slovanskim naukom. Sodeč po zanesljivih virih je v samem Clevelandu okrog dvesto tisoč Slovanov; v državi Ohio presega njih število pol milijona. Človek bi mislil, da bi z ozirom na te številke clevelandska vseučilišča z veseljem pograbila priliko za pomnožitev števila svojih dijakov s tem, da bi pozdravila prihod onih, ki bi se radi posvetili slavistiki.

Kot je lani poročal profesor Arthur P. Coleman v Slavonic Review, je kakšnih petnajst vseučilišč v Zedinjenih državah doseglo

že velike uspehe s tečaji o slovanskih jezikih in literaturah. Med temi imajo nekatera kot Columbia, Harvard in California svoj sedež v krajih z znatnim slovanskim prebivalstvom. Njihovi slovanski oddelki bi lahko služili našim clevelandskim zavodom za zgled. Za najboljši način pouka se pa smatra oni, ki mu sledi šola slovanskih nauk pri vseučilišču v Londonu. Če vzamemo v pošteev veljavo takih ameriških slavistov kot so Arthur P. Coleman, Ernest J. Simmons, Alexander Kaun in Clarence A. Manning si lahko zamislimo možnost, da se v Clevelandu ustanovi središče slovanskih nauk, kar bi pravzaprav moral biti cilj z ozirom na pestro sestavo slovanskega prebivalstva v tem mestu.

Clevelandski izobraževalni krogi imajo navidezno vtis, da se mlajša generacija Slovanov ne zanima za kulturo svojih staršev in da imajo neslovanski elementi še veliko manj zanimanja za zadeve centralne in jugovzhodne Evrope. To je velika idejna zmeta. Treba se je le ozreti na naraščajoče zanimanje za slovanske nauke pri raznih narodnostnih skupinah, ki vzdržujejo tečaje za svoje jezike in literature kot Poljaki, Čehi, Slovenci in Rusi. Veliki uspeh predavanj profesorja Josepha Remenyija na clevelandskem kolegiju in drugod, med katerimi so bila nekatera posvečena slovanskim literaturam odkriva splošno zanimanje za ta predmet tudi med onimi, ki so bili rojeni v Ameriki. Pogled na kolono "Around the World in Cleveland" (Okrog sveta v Clevelandu), ki jo vodi Miss Eleanor Prech daje čitatelju dobro idejo o zanimanju za slovansko kulturo.

To naraščajoče zanimanje se izraža tudi v številu ameriških revij, ki izhajajo v raznih središčih slovanskega prebivalstva in se bavijo s Slovani in njih kulturo. V Pittsburghu izdaja Clevelandčan, Mr. John H. Pankuch jun. dobro urejevano, ilustrirano revijo "The American Slav"; Gary, Ind. je mesto, kjer izhaja "The American-Yugoslav Reflector"; Vojislav Vučinić, ki je promoviral na californijski univerzi, izdaja mesečnik "Slavia", ki izhaja že štirinajst let. Na raznih ameriških univerzah izdajajo dijaki liste na enaki podlagi. Čuteč potrebo bolj znanstvenega glasila je lani Ameriški svet učenih družb v Washingtonu (Council of Learned Societies) začel poizvedovati med interesiranimi znanstveniki na

slovanskem polju, da bi dobil podlago in vire za izdajo Ameriškega glasila vzhodno evropskih nauk (American Journal of Eastern European Studies), katerega prva številka izide letos, ali pa leta 1941.

Kakšni razlogi povzročajo zanemarjanje naše pozabljene clevelandske šole slovanskih nauk, je vprašanje, na katero bi mogli odgovoriti le upravniki naših raznih vseučilišč. Da je potreba take šole živa, izraža jasno Adamičeva ideja o amerikanizaciji s pomočjo spoznanja privlačnosti, ki je vredna tujčevega kulturnega ozadja. Pomanjkanje zanimanja naših univerz je že marsikaterega dokončane ga dijaka napotila, da je poiskal drugo vseučilišče, kjer je dobil priliko za delo na polju slavistike.

Česar naše univerze niso storile, so storili drugi lokalni zavodi na priznanja vreden način. Prvi med njimi, ki so spoznali ogromne možnosti nege priseljeniške kulture, so bili menda podružniški odseki clevelandskega sistema javnih knjižnic. Knjižnične podružnice, zlasti v takozvanih slovanskih naselbinah so služile tujerodcem kot sedeži učenja, kot prostori, kjer so mogli dobiti knjige in časopise v svojem jeziku in zvedeti, kaj se godi po svetu in v njihovih rodni deželah. Slovanske zbirke v teh knjižnicah bodo morda danes ali jutri tvorile jedro velikanske knjižnice virov za slovanske nauke, za kar se je zahvaliti dalekovidnim knjižničarkam kot Mrs. Eleanor Ledbetter, Miss Eleanor Sunderland in Miss Edith Wirt. V glavni knjižnici se sedaj delajo koraki, da se zberejo vsi slovanski viri, ne glede na jezik, v katerem so pisani. Ta bibliografija bo obsegala knjige iz vseh oddelkov knjižnice, zlasti one v oddelku tujih literatur, v podružnicah in v oddelku Johna G. Whitea za folkloristiko in orientalske nauke. Zadnji oddelek je edinstven, kar se tiče knjig o jezikih in narečjih sveta. Dela se tudi na načrtu, po katerem bodo vsi slovanski viri, tudi če so sedaj drugod skriti dostopni dijaku.

Malo Clevelandčanov spoznava, kakšen velik laboratorij slovanskih in vzhodno evropskih nauk bi se v kozmopolitskem Clevelandu res lahko razvil. Drama, glasba, plesi, fonetika, folkloristika bi se tu lahko neposredno opazovala. V clevelandskih narodnostnih skupinah prekipevajo kulturne aktivnosti. Vsako leto prihaja v Cleveland veliko število ev-

ropskih profesorjev, slikarjev, pisateljev, ki so sposobni, da nam razlagajo kulturo starega sveta. Njihova predavanja so vredna poslušanja tudi neslovanske avdijence. Šola slovanskih nauk bi se lahko poslužila teh talentov v prid večjega števila Clevelandčanov.

Med prvimi, ki čutijo potrebo informacije o kulturnem ozadju raznih narodnostnih skupin so socialni delavci, ki se pogostoma lotijo svojega dela med priseljenci brez vsakega znanja o kulturnem in socialnem ozadju svojih varovancev. "Bohunkovska" kultura se sodi po jeziku, ki se priseljencu zatika. Malo zavednih delavcev na tem polju čuti potrebo, da se pouče o kulturi svojih klientov, pa tudi oni dobe malo podkrepila v ogromni množini materiala. Da bi pomagala socialnim delavcem, bi univerza Western Reserve storila prav, če bi podala tečaj o slovanski kulturi kot ga ima profesor Arthur P. Coleman na Columbijskem vseučilišču. Priznanja vredno delo opravlja v tej smeri Miss Margaret Fergusson pri mednarodnem zavodu, ki ga vzdržuje Y.W.C.A., toda temu delu bi morale slovanske skupine same posvetiti več pažnje in mu dati povzbuje.

Pred več kot desetimi leti je Theodore Andrica pokazal, v korist clevelandske "Press,"

da je v kulturnih in socialnih aktivnostih narodnostnih skupin dosti časnikarske vrednosti. Nekaj let pozneje je clevelandska "News" ustanovila, pod egido Johna Mihala, živahen oddelek tujih narodnosti. V obeh listih so članki, ki se bavijo z zgodovinskimi dogodki dobro pisani, seveda se pa ne morejo smatrati za vir znanstvene in natančne informacije. V teh kolonah se najde izvrsten pregled tujenarodnostnih aktivnosti, ki zasluži priznanje vsakogar, kdor se zanima za kulturo starega sveta.

Komu naj se naposled naprti odgovornost, da Cleveland ni prišel do svoje šole slovanskih nauk? Morda ne zadene vsa odgovornost naših vseučilišč. Morda bi jo lahko položili na rame voditeljev raznih narodnostnih skupin, ki so pokazali premalo zanimanja za tako šolo. Brez obzira na to, kdo je odgovoren, pa zasluži clevelandsko slovansko prebivalstvo, ki je po številu tretje med ameriškimi mesti boljše zastopstvo na kulturnem polju. Clevelandski glasoviti kulturni vrtovi pričajo o bogati kulturi starega sveta in nje najboljše elementi zaslužijo, da se porabijo za zgradbo boljše Amerike.

Osvojitev Čehoslovaške

OD ČASA DO ČASA čitamo v dnevnih listih vesti o dogodkih na Češkem, kjer je Hitler, ki je na zloglasni monakovski konferenci garantiral neodvisnost okrnjene Čehoslovaške, ustanovil svoj "protektorat." Ta poročila so včasih čudna, včasih neverjetna in večina čitateljev jim ne posvečuje mnogo pažnje, ker je prišla Finska na dnevni red in se jim zde ondotni dogodki bolj sveži in dražijo bolj njihove živce, kar se zdi glavni razlog, da čitajo take vesti. Vojna na Kitajskem nikakor ni končana in tam so se godile največje strahote, kar jih pozna zgodovina zadnjih let, a zanimanje za ondotne dogodke in za bodočnost Kitajske sploh se je tako pleglo, da mora človek zelo naporno in pazno iskati po velikih dnevnikih, če noče popolnoma izgubiti niti razvoja. In če bi jutri počilo na kakšnem drugem koncu sveta, zlasti kjer bi izbruh bil nepričakovan,

bi večina hlatala nove vesti in tudi Finska bi bila potisnjena v ozadje zanimanja.

Tako ljudje nikdar nimajo pravega pojma o tekoči zgodovini, izgube podlago za pravilno presojanje dejanj in dogodkov, ne pridejo do nobenega vpliva nanje in malemu številu mogetcev je prepuščena vsa igra visoke mednarodne politike.

Kar se godi na Češkem, na Poljskem, na Kitajskem itd., je prav tako važno kot ruski napadi in finska obramba in kdor ne posveti pažnje vsem dogodkom, iz katerih se sestavlja zgodovina, ne bo nikdar mogel dobiti jasne slike in bo vedno ostal le figura na šahovnici.

Kako je v nekdanji Čehoslovaški? — Dobro ni, to je precej splošno znano. Včasih slišimo o ropih, ki so jih izvršili nacisti, o nasilstvih, o kakšnem voditelju, kateremu se je posrečilo, pobegniti v tujino, o eksekucijah.

Vprašanje pa ostane: Kaj so Nemci dosegli v deželi, kaj morejo po dosedanjih izkušnjah upati, da bodo dosegli? Etiopija je bila Italiji prepuščena — zdi se, da je celo sovjetska vlada priznala italijanskega kralja kot etijopskega cesarja — in v Rimu trdijo, da v deželi ni več odpora, da je pacificirana, da prebivalstvo sodeluje z oblastmi, da je torej osvojitev tudi moralno uspela. Morda ni vse to res; mnogo znamenj kaže, da ni, ampak da sega italijanska moč tako daleč, kolikor nesejo puške italijanskih garnizij in da se upori in napadi še vedno ponavljajo. A če bi bile trditve italijanskega fašizma vsaj v glavnem resnične, bi se lahko reklo, da je Italija dosegla svoj namen in bo sčasoma mogla izvršiti svoj program.

Kako je s tem v nekdanji Čehoslovaški? Kaj je Nemčija tam dosegla in kaj sme upati, da se doseže?

Edwin Miller, ki je poznal deželo prej in jo je po izvršenem Hitlerjevem tolovajstvu zopet obiskal, pripoveduje svoja opazovanja v Survey Graphic in če doda čitatelj tem še vesti, ki so pozneje prišle in še prihajajo, si lahko napravi precej točno, če tudi ne popolne slike o položaju.

Med drugim pravi omenjeni pisatelj:

“Ob jutranji zarji, 15. novembra je bilo devet čeških dijakov odpeljanih na letališče zunaj Prage in vpričo stotin njihovih tovarišev, ki so jih vojaki prignali tja, da dobe primeren nauk, so jih nemške krogle pobile. Dve noči pred tem so nemške čete naskočile tri visoke šole v Pragi s strojnicami, aretirale tisoč dvesto dijakov in poslale neobjavljeno število drugih, ranjenih, v bolnice.

Kako, da bi mogla enostavna demonstracija vseučiliščnih mladeničev izzvati tako brutalnost? Zakaj je bilo treba Hitlerju, poslati tri divizije svojih elitnih gard s topništvom v Prago? Zakaj je Heinrich Himmler, glavar vse nemške policije z vso naglico pohitel tja in razglasil vojno pravo? In zakaj se nacisti trudijo na vso moč, hoteči dopovedati svetu, da je vse mirno v nekdanji čehoslovaški republiki?

Po odgovor ni treba hoditi daleč, ako je človek opazoval Čehe kot sem jih jaz, odkar je Hitler marca meseca ugonobil njihovo vlado. Prav pred izbruhom sedanje vojne sem odšel v Prago, da se poučim, kolikor morem o

češki, večkrat omenjeni obstrukciji in sabotaži.

Našel sem ljudstvo, nesrečno, ampak ne zatrto in vdano neprestani, vsestranski, ne-utrudljivi kampanji pasivne resistance. Zvedel sem o čeških poštarjih, ki raznašajo nezakonite letake in knjižice, o čeških policajih, ki so svarili ljudi, katerim je bila namenjena aretacija, o davkarjih, svetujočih ljudem, da naj ne plačujejo davkov, o kmetih, ki skrivajo svoj pridelek, o bojkotiranem nemškem blagu, o zadrževani produkciji v tovarnah in o skazah. Slišal sem, kako se delajo na vse mogoče načine zapreke vsakemu pošiljanju v rajh.

In našel sem nemške zmagovalce obupane vpričo problema, kako se bojevati proti odporu, ki ga ne morejo videti, ampak ga čutijo. Zadnji umori v Pragi so dokazi njihove strahovite nervoznosti.

Imel sem dovolj težav, preden sem prišel v Prago. Nemci nikakor ne žele, da bi svet zvedel, kaj se godi. Moj vlak je bil skoraj prazen. V mojem oddelku je bil nemški prodajalec, ki mi je pravil, da je bil njegov trg izza okupacije uničen. “Čehi so trmasti,” je stokal, “oni nočejo sodelovati.” — Ljudstvo se ne da z nasajenimi bajoneti prisiliti na sodelovanje.

Pozneje, v Pragi sem videl na svoje oči. Govoril sem s številnimi Čehi, Nemci in tujimi opazovalci. Iz vsega skupaj se lahko sestavi slika, vztrajnega odpora, katerega Nemci ne morejo razumeti, ki ga ne morejo zgrabiti, ki se jim zmuzne iz rok kakor živo srebro.

“Protektorat” je bil otožen kraj. Hoteli so bili prazni, razen kakšnega nemškega trgovskega profitarja in načelnikov Gestapa (nemške tajne policije). Turistov ni bilo nikjer. Splošno mrtvilo je bilo v ostrem nasprotju z živahnim vrvenjem in poslovanjem, ki sem ga opazoval ob vsakem svojem prejšnjem posetu.

Sedaj nisem mogel stopiti na ulico, ne da bi bil opazil kakšno znamenje globokega čuta odpornosti. Če je Nemec stopil v prodajalno, da bi kaj kupil, je bilo razprodano; ali pa prodajalec ni razumel nemško. V čeških gostilnah je bil natakard vedno tako zaposlen, da ni mogel opaziti nemškega gosta. Neki stari mož je v restavraciji pristopil k nemškemu vojaku in mu s smehljajem ponudil čašo pive, govoreč nekaj češko. Vojak ni razumel ne ene besede, ampak po starčevih znamenjih je sodil, da je povabljen, da pije za napitnico. To je

storil z veseljem in krepko stiskal moževo roko. Če bi bil razumel jezik, bi bil vedel, da je pil za čim hitrejši propad Hitlerjevega rajha in vseh njegovih ustanov.

V nekem kinu je vse občinstvo viharo zaploskalo, ko se je na plahti prikazal naslov slike: "Nemški rajh — velika svetovna sila"; lastnik gledališča je namreč dodal še eno vrstico: "Le kratek čas." V drugem kinu so med novicami kazali Hitlerja, ki je imel govoranco. Vsega občinstva se je lotil tak kašelj, da "na žalost" ni bilo slišati ne ene Hitlerjeve besede. Ko je nemška armada korakala "po gosje" preko plahte, so vsa grla tuliila.

En dan je bilo določeno, da pojdejo vsi dohodki praških uličnih železnic v "sklad za nemško zimsko pomoč." Tisti dan se ni noben Čeh peljal s "štrikaro"; kdor je mogel, se je peljal z avtom ali s taksijem, drugi so šli peš na delo.

Površnemu opazovalcu bi se zdelo, da vse to ne pomeni več kot kazati osle sovražniku. Ampak kdor je bil v Pragi in je opazil skupni vtisk vseh teh malenkosti, spozna njih pomembnost. Vse so del silnega zaničevanja, ki ga ljudstvo čuti za svoje zatiralce. Značilne so za ogorčenost, ki sega vse bolj globoko in se izraža na vse bolj občutne načine. V veliki škodovi tovarni so nadomestili češke načelnike in inženirje z Nemci. Delovodje v delavnicah so pa še vedno Čehi. — Skupina delavcev je zaposlena pri velikanskem topu, ki se še ni ohladil, ko imajo delavci popoldne svojo kavo. Eden izmed njih se pazno ozre, potem pa vlije svojo kavo v topovo žrelo. Kadar se top ohladi, se ne bo nič poznalo; ampak prvič, ko ga bodo rabili, bo popolnoma pokvarjen. Deli strojnic se izgube na nerazumljiv način in ni jih mogoče najti. Topovski naboji imajo hibe, ki se spoznajo prepozno. V strojno olje se nasuje malo sladkorja, ki se hitro stopi, pozneje pa izžge črte v topu. V Vitkovicah nastajajo po jeklnah misteriozne napake v električnem toku in paralizirajo produkcijo. Nemci nujno potrebuje precizijskih masin in te se skoraj vedno pokvarijo. Če ima kak zaboj, namenjen za Nemčijo označbo "steklo," "pazno ravnati," ali podobno, je gotovo, da se bo kakšnemu češkemu delavcu zmuznil iz rok. Železniškim uradnikom, sprevodnikom in drugim se pripete napake, vsled katerih gredo pošiljatve za Nemčijo na napačne naslove...

Pasivni odpor se čuti na vseh komunikacijah. Tovorni vagoni ostajajo na napačnih tirih. Tračnice se potrgajo ali skrivijo. Na cestah se često polomijo tovorna avta; nihče ni poškodovan, ampak promet je zadržan po cele ure. Telefonske žice so pogostoma potrgane...

Češki kmetje so omejili setev na to, kar potrebujejo zase. Nemčija nujno potrebuje masla, kmetje pa rajši krmijo svinje z mlekom.

Nemci so privedli svoj komplicirani uradniški sistem s seboj. Skoraj pred vsako pisarno se najdejo dolge vrste Čehov, ki čakajo, da pridejo na red in potem eden za drugim vprašujejo, kako se izpolni ta ali oni formular. In kadar se vrnejo, je listina napačno izpolnjena.

S pomočjo podtalne propagande se je silno razširila knjižica, imenovana "Dvajset pravil," ki daje natančna navodila, kako voditi pasivni odpor in nagajati nemškim uradnikom, ne da bi se izzivala sila.

Kmalu po Hitlerjevem prihodu je neka radijska postaja podala češko pravljico, ki je pred leti prišla izpod peresa znane pisateljice. Bajka pripoveduje o nenasitnem hrustu, ki je najprej pojedel nekoliko ljudi, potem pa je segel po celih mestih in ko mu tudi to ni zadostovalo, je požiral cele dežele. Toda njegova požrešnost se je maščevala; želodec ni mogel prebaviti kosti in dlak in raznih trdih snovi in naposled je velikan poginil v strašnih bolečinah. Pravljičica je spravila pisateljico v ječo, ampak elektrizirala je ves narod in pripovedujejo jo po vsej deželi. Čehi so se namenili, da postanejo Hitlerjeva nadloga in da uspevajo s tem, kažejo ne le zadnje vesti o odrekanju sodelovanja, ampak tudi silno zatiranje, ki bi sicer bilo nerazumljivo. Ko je Hitler meseca novembra dal ustreliti onih devet dijakov, je hotel dati lekcijo upornemu in trdovratnemu narodu. Da ni zalegla, kažejo nova nasilstva in nove eksekucije. Morda v "protektoratu" ni mnogo prilike za uspešne revolte, ampak Čehi, ki so imeli v tej igri dolgo izkušnjo, bodo nadalje nadlegovali in trpinčili svoje zatiralce s "trmasto" resistenco in jasno je, da ne bodo nikdar 'sodelovali.' —

Še mnogo bi se dalo povedati o tem odporu. Iz vsega pa sledi, da ne more Hitler — in tudi noben njegovih naslednikov — pridobiti Čehov, ki bodo za Nemčijo breme, dokler se je

ne rešijo. Kar je nacizem na Češkem dosegel, je le to, da je potisnil nacionalno vprašanje v prvo vrsto in da se bo, kar je bilo že skoraj rešeno, vnovič moralo reševati. Narodno vprašanje je s tem zopet postalo del socialnega vprašanja in otežčalo rešitev celotnega problema. Iz tega sledijo važni nauki, med katerimi

je najlažje razumljiv ta, da mora prihodnji mir odpraviti vsako narodno zatiranje in zavarovati obstanek in razvoj ne le svetovnim velikonom, ampak tudi najmanjšemu med njimi, da se bodo vsi lahko posvetili drugim, perečim problemom, ki zadevajo bodočnost vsega človeštva.

Juan Fernandez -- otok romantike

KDOR JE HODIL V SOLO, pa ni v svojih otroških letih čital povesti "Robinson Crusoe" — in seveda izgovarjal ime, kakor je pisano, tudi "e" na kraju — naj reče "tu." Malo se jih bo oglasilo, zakaj izmed vseh povesti za mladino je bila ta, prevedena na neštete jezike najbolj razširjena in še danes lahko tekmuje z mnogimi drugimi. Pisateljevo ime, Daniel Defoe, je bilo pogostoma pozabljeno, ampak Robinson in Petek sta ostala v spominu. Okoliščine, v katerih je bila povest spisana in njeno realno ozadje pa ni bilo tako splošno znano, a vendar je prav tako zanimivo kot pravljenica sama.

Tristo pet in šestdeset milj zapadno od obrežja države Chile, v Pacifičnem morju leži skalni otok Juan Fernandez; to je ime portugalskega brodarja, ki je odkril otok. Plovba, na kateri se je to zgodilo, je bila že sama zanimiva, ker je spravila Juana Fernandez v nevarnost, da izgubi glavo — ne na morju, ampak pred španskim sodiščem, ki ga je smatralo za prevaranta, ker je trdil, da je na svojem potovanju — leta 1574 — potreboval za pot od mesta Callao v Peruju do Valparaísa v Chileju le pol časa, kar so rabili prejšnji brodarji. Le soglasno pričanje njegovih mornarjev je naposled prepričalo kratkovidne in ozkosrčne sodnike, da mu do tega uspeha ni pomagal hudič, ampak njegova preudarnost, ki ga je povedla dovolj daleč od obrežja, da se je izognil nasprotnim vetrovom in morski struji, ki je pozneje dobila ime Humboldtove struje.

Morski roparji in "privatirji," ki bistveno niso bili nič drugega kot korzarji, so kmalu spoznali, da je lega tega osamljenega otoka zelo ugodna za njihove potrebe. Večinoma so prežali na bogate španske trgovske ladje, ki so plule med domovino in zapadno obalo južne Amerike. Pot okrog vedno viharnega južnega

rta je navadno poškodovala njihove ladje, med moštvom je pa razsajal skorbut; na tem otoku so lahko popravili barke, roparji so se pa osvežili in zdravili.

Proti koncu sedemnajstega stoletja je prišel na otok prvi "Robinson." Njegovo pravo ime pa je bilo Robin.

V varnem Cumberlandskem zalivu je ležala angleška roparska ladja. Robin je bil član njenega moštva. Bil je Indijanec iz centralne Amerike. Po otoku je lovil divje koze, ker je ladjina kuhinja potrebovala mesa. Naenkrat je opazovalec na jamboru zaklical: "Ho! Španska ladja." — Spustili so jadra, na Robina niso čakali, pa so odpluli. Robin ni imel ničesar razen svoje puške in velikega noža. Tak je ostal na otoku sam tri leta. Teda je neka angleška ladja opazila ogenj, ki ga je zažgal za signal in ga je vzela s seboj.

Nekaj let pozneje so zopet angleški roparji posetili Juan Fernandez. Tam so si razdelili plen. Igra pa jim je bila v krvi in tega nagona niso nikakor mogli premagati. Kockali so za plen. Pet izmed njih je izgubilo vse, razen tega, kar so imeli na sebi. Ko je ladja odplula, so sklenili, da ostanejo na otoku in počakajo na priliko, da se pridružijo kakšni drugi roparski ekspediciji, rajši kot da bi prišli domov brez vinarja. Sreče pa niso imeli. Ladje so sicer prihajale, toda vse so bile španske, oni pa bi bili rajši srečali hudičevo družbo kot svoje največje sovražnike. Kadar je prišla taka ladja, so se skrivali po hribih, dokler ni odplula, kajti če bi prišli v jetništvo, so vedeli, da jih čaka najprej mučenje, potem pa smrt. Po treh dolgih letih je naposled pristala neka angleška ladja za vodo in meso in ta jih je rešila.

Leta 1704 je ladja "Cinque Ports" zapustila Anglijo. Kapitan je bil neki Stradling. Med njegovimi častniki je bil Alexander Sel-

kirk, po rodu škot. Na poti so med obema nastala nasprotja, ki so se zdeli, da se ne dajo poravnati. Ko so prišli v bližino otoka Juan Fernandez, se je Selkirku sanjalo, da se ladja potaplja. V resnici je bila stara, zanemarjena in je puščala vodo. Te sanje so še bolj utrdile njegov namen, da se loči od kapitana. Zdi se, da tudi temu ni bilo žal ločitve in tako so ga izkrcali v Angleški luki. Njegova oprema pa je bila precej drugačna kot nekdanj Robinova. Imel je dobro puško, dovolj smodnika in krogel, sekiro, več nožev in svojo mornariško škrinjo. Prvo leto je živel v neki naravni votlini blizu luke. Pozneje si je zgradil na bolj varnem kraju, ob vznožju najvišjega hriba El Yunque kočo iz vej in kozjih kož. Povrh tega je polagoma, bolj zaradi varnosti kot za udobnost sezidal iz kamenja kočo, komaj dovolj veliko, da se je mogel iztegniti na tleh. Če je bil notri, je lahko potegnil velik kamen v odprtino namesto vrat.

Hrano je začetkoma iskal skoraj izključno v morju, kjer je je bilo — in je je še — obilo. Polagoma se je pa naveličal rib in rakov, pa je postal lovec. Takrat je bilo na otoku vse polno divjih koz. Nerodno je bilo le, da njegova municija ni trajala vekomaj. Ko mu je pošla, se je moral posluževati noža. To sicer ni bilo zelo enostavno, kajti divje koze so urne živale in tudi dokaj močne, ampak sila kola lomi in dolga vaja ga je tako izurila, da mu zadnja leta baje skoraj nobena koza ni ušla. Ta šport pa je bil vendar nevaren, zakaj koze, da bi ušle, so splezale na najbolj strme pečine. Enkrat je Selkirk na takem lovu opazil kozla blizu prepada in je planil nanj. Oba sta se strmoglavila s skale in v padcu se je mož onesvestil. Cenil je, da je bil dva dni nezaveden. Ko je prišel k sebi, je pa opazil v bližini kozla — mrtvega.

Na vrhu visokega hriba je bila njegova opazovalnica, kamor je splezal vsak dan, motreč obzorje na vse strani. Večkrat je pristala kakšna španska ladja, toda tudi on ni hotel imeti opravka s temi ljudmi in se je rajši skrivil, dokler so bili tam.

Štiri leta in štiri mesece je tako čakal, dokler ni nekega dne opazil angleške ladje. Čim se je naredila tema, je zažgal velik kres, ki so ga videli na ladji in prišli ponj. Bila je "privatirska" ladja in kapetan je bil neki Roberts.

Ko je prišel v Anglijo, je njegova povest precej zaslovela po deželi. Kmalu na to je izšel Robinson Crusoe. Nekateri so pravili, da je Defoe porabil za svojo povest Selkirkov rokopis, drugi pa dvomijo, da je ta sploh zapisaval svoje doživljaje. Nekateri mislijo, da je Defoe moral zvedeti o njegovih dogodkih, ker se je po vsej Angliji pisalo in govorilo o njih in da je na podlagi tega spisal svojo knjigo. Vsekakor je znano, da sta se Selkirk in Defoe sešla v Angliji in baje postala prijatelja.

Selkirk se pa ni mogel prav prilagoditi novemu življenju med ljudmi in je pogostoma mislil na svoj otok. Ko je umrl, komaj sedem in štirideset let star, so mnogi trdili, da ga je ugonobilo hrepenenje po nekdanji samoti.

Malo je ostalo, kar bi kazalo, da je Selkirk res živel na tem otoku. Votlina, v kateri je začetkoma prebival, je še tam, ampak kdor hoče videti potrdilo njegovega ondotnega bivanja, mora splezati na vrh, ki mu je služil za opazovanje. Tam je vdelana v pečino bronasta plošča, katero so Selkirkovemu spominu leta 1868 posvetili komodor Powell in častniki ladje Topaz.

Po Selkirkovem odhodu je bil Juan Fernandez nekaj časa oporišče roparskih ladij, ki so terorizirale plovo v južnem Atlantiku. Položaj je postal tako razburljiv, da se je španska vlada ustrašila in je poslala dve bojni ladji tja. Na otoku so zgradili malo trdnjavo in poskusili so ga celo parkrat kolonizirati. Vsi taki poskusi so se pa izjalovili, ker ni za kolonizacijo nobenih pogojev. Otok je skalen in obala divja, razen par pristanišč. Za obdelovanje je komaj za spoznanje zemlje. Enkrat, ko se je že zdelo, da bo vendar kaj z naseljevanjem, je pa potres in besno valovje naredilo vsem tem poskusom konec.

Potem je španska vlada sklenila, da porabi otok za kaznjence. Jetniki so si morali koptati dupline za bivališča in ker so morali biti skupaj, so izkopali dve vrsti takih votlin v nizkem hribovju nasproti Cumberlandskega zaliva. Nekatere se še danes lahko vidijo. Legenda pravi, da je guverner kolonije enkrat obljubil dvema kaznjencema, da ju pusti na svobodo, če splezata na vrh mogočnega El Yunqueja. Na njegovo velikansko začudenje, kajti pričakoval je, da se bosta ubila, se jima je pa pospečilo in moral je biti mož beseda. Pozneje so hribolazci večkrat poskusili svojo

srečo s tem športom, vsega skupaj je bilo pa le pet ali šest ljudi, ki so mogli doseči vrh.

V času svetovne vojne je prišel Juan Fernandez zopet "na mapo." 14. maja 1915 se je nemška križarka "Dresden" zatekla v Cumberlandski zaliv. Dve angleški križarki, ki sta jo zasledovali, sta jo našli tam in v boju, ki se je razvil, je bila potopljena, komaj kakšnih dvesto petdeset metrov od obale.

Eden njenih mornarjev, Hugo Weber, je splaval na otok in si s tem rešil življenje. Osem let pozneje se je vrnil, da bi pregledal otok, ki ga je obvaroval smrti. Za dobo, ki jo je nameraval prebiti na otoku, si je postavil šotor na istem mestu, kjer je stala Selkirkova kočja iz vej in kozjih kož. S časom se mu je kraj prikupil; očistil je nekaj zemlje plevela in polagoma širil svoje "polje." Potem je začel zidati hišo. Gradivo je dobil z barko iz Chileja, od obale so ga pa vlekli mulci. Ko je bil dom dokončan, je imel tri udobne sobe in kuhinjo. Celo kopel ima z mrzlo in vročo, tekočo vodo.

Tedaj je sklenil, da ostane na otoku, zaželel pa si je družice, da ne bi samota bila

preveč samotna. Dve leti je že bil brez vsake družbe. Pisal je v Nemčijo zaradi žene in oglasilo se jih je mnogo več kot bi jih mogel poročiti. Z nekaterimi je začel dopisovati, da se vsaj na ta način seznanijo in naposled je storil svojo izbero. Dekle je kmalu prišlo; poročil ju je kapitan ladje, s katero se je pripekljal, moštvo pa je bilo za priče. Oba sta potem začela popravljati in dopolnjevati svoje bivališče. Sedaj imata poleg drugega vrt za zelenjavo, nekoliko gred z jagodami, več sadnih dreves in prekrasen cvetličan vrt. V hlevu je mulec, kokošnjak je poln, poleg tega kvakajo race, par koz mekeče in polagoma se njun zoo množi.

Pred kratkim sta dobila v hišo radio in sta tako spojena z ostalim svetom. Silo jima dajejo baterije, za katere sta upregla veter. Nato je Weber zajezil majhen potok, ki goni kolo, spojeno z generatorjem in sedaj uvažata elektriko v dom. Ob vsem tem ne plačujeta nobenih davkov, nista nikomur odgovorna, se ne bojita brezposelnosti in — niti Hitler ga ne more vtakniti v armado.

Kitajske stranke

O KITAJSKIH notranjih razmerah je pri nas večinoma znano le toliko, da sta se leta 1927 razdvojili Kitajska nacionalna stranka (Kuomintang) in komunistična stranka, da so od tega časa bili hudi, tudi krvavi boji med obema, da pa sta se v času japonskega napada zblížali in sedaj, vsaj vojaško, sodelujeta. Ti dve stranki sta dokaj dobro znani in navadno se sklepa, da sta to edini politični skupini na Kitajskem.

Dejstvo je pa precej drugačno. Če bi se danes sešel kitajski parlament na podlagi splošnih volitev, bi najbrže sedela Čjang Kaj Šekova stranka v centru; imela pa bi zastopnike drugih strank desno in levo od sebe.

Za desničarski se lahko smatrata Republiška nacionalna stranka mlade Kitajske (Kuo-čja-ču-ji-paj ali francosko, kot se najraje imenuje, Republican Nationaliste Parti de la Jeune Chine) in Državna socijalna stranka (Kvo-čja-suj-huj-tang), bolj znana pa pod imenom "Nacionalno socijalistična stranka."

Na levi bi bile "Tretja stranka," "Komunistična stranka" in "Socijalno demokratična stranka," med levičarji in centrom pa bi bila še stranka Narodne odrešitve, oziroma skupina, ki se poslužuje tega imena, pa pravzaprav ni organizirana kot stranka.

Nacionalno socijalistična stranka se ne sme zamenjati z nemško stranko tega imena, ker je odločno nasprotna vsaki diktaturi. Njen vodja je profesor politične ekonomije in filozofije Carson Čang, ki je študiral na Japonskem in v Nemčiji. Stranka zagovarja nacionalizem, demokracijo in gospodarstvo po načrtu. Priznava privatno lastnino, priporoča pa poleg te ustanovitev javne lastnine v gotovih mejah. V vsakem oziru zastopa zmernost, češ da se ta vjema s kitajskim značajem. Vsa uprava naj bo v rokah strokovnjakov. Stranka je imela tri liste, ki so pa prenehali izhajati, ko je izbruhnila vojna, baje zato, da bi imela centralna vlada bolj prosto roko.

Tudi stranka mlade Kitajske je odločno nacionalistična. Njen ustanovitelj je Čeng

Ci, rojen v Sečvanu, kjer ima stranka največ svojih pristašev. V socialni politiki zagovarja državno kontrolo prevladajočih kapitalistov in veleposestnikov, progresiven davek in delavsko zavarovanje. Predsednika naj voli ljudstvo direktno; volitve v parlament naj se vrše po dvojnem sistemu: po okrajih in po poklicih; oba sistema naj bi se spopolnjevala.

Ceng je sedaj član Ljudskega političnega sveta, strankine posle pa opravlja predsednik izvrševalnega odbora Co Čun Šeng, ki predava v Centralnem političnem zavodu v Čungkingu.

Narodni odrešitelji so zbrani okrog "sedmih gospodov," med katerimi je eden — ženska, odvetnica po poklicu. Leta 1936 je bilo njih sedem zaprtih, ker so zahtevali ljudsko fronto proti Japonski. Lani so se sešli v Hankovu, da bi ustanovili stranko, pa niso uspeli, ker se niso mogli zediniti zaradi programa. Njih najodličnejši član, Šen Čun Ju je dejal: "Kuomintang ima "Troje ljudskih načel" (po glasovitem Sun Jat Senovem testamentu), kitajski komunisti imajo marksistična načela, mi pa nimamo nobenih. Najbolje lahko služimo kot posredovalci med dvema glavnima strankama." Splošna politika te skupine je dokaj levičarska, njeni člani so pa vsi na važnih mestih. Toda pomankanja ne trpe le, kar se tiče načel, ampak tudi glede sredstev v akciji.

Tretja stranka je bila ustanovljena v Hankovu leta 1927 po razcepu Kuomintanga in komunistične stranke. Takrat je bil njen vodja pokojni Teng Jen Ta, njeni člani pa so bili nekateri pristaši Kuomintanga, drugi pa komunistov. Teng je umrl leta 1931; sedaj je predstavnik stranke Čang Paj Čven, ki jo zastopa v Čungkingu. Nekaj časa je bilo njeno delovanje podtalno. Leta 1935 je sodelovala s komunisti v revolти v Fukjenu. Ondotna "Ljudska vlada" pa je bila kratkotrajna in nato je stranka razglasila svoj razpust. Mesece marca 1938, dva tedna pred kuomintangovim narodnim zborom so se pa njeni voditelji sešli v Hankovu in od tedaj sodelujejo s centralno vlado.

Čang je študiral filozofijo v Berlinu. Glavno važnost polaga stranka na zemljiško reformo in priporoča, naj država nakupi, s pomočjo notranjega posojila vso zemljo od sedanjih lastnikov in jo potem razdeli tako, da jo bodo dobili tisti, ki jo obdelujejo. V svoji ideologiji sprejema marksizem in leninizem,

loči se pa od komunistov, trdeča, da je tem protimperijalistična revolucija in zemljiška reforma nekaj, kar sprejemajo le mimogrede, medtem ko je to Tretji stranki glavni cilj.

Socijalno demokratična stranka je bila ustanovljena leta 1925 v Parizu in je priključena drugi Internacionali. Do izbruha vojne ji je bilo javno delo onemogočeno in se je morala posluževati podtalne propagande in organizacije. Njen program je socialističen, uresničiti ga pa hoče z demokratičnimi sredstvi.

Na čelu stranke je centralni izvrševalni odbor, ki šteje enajst članov; glavni tajnik je Jang Kan Tao, ki je igral važno vlogo pri ustanovitvi stranke. Zastopal jo je tudi leta 1928 na kongresu Internacionale v Bruslju. Jang je živel v Evropi od leta 1919, ker doma ni bilo varno zanj. Ko je izbruhnila vojna z Japonsko, se je pa vrnil in sedaj zastopa stranko v Ljudskem političnem svetu.

Leta 1917 je Jang živel v Pekingju v skromnem stanovanju z Mao Ce Tungom, sedanjim voditeljem komunistične stranke. Kljub nasprotju političnih nazorov sta ostala prijatelja. Jang in njegovi tovariši smatrajo, da se mora na Kitajskem najprej ustvariti podlaga za socializem, katere po njihovem mnenju še ni. Četudi so v deželi bogati ljudje, vendar ni velikih kapitalistov v marksističnem smislu in industrijalnih podjetij manjka na vseh straneh. Socialni razvoj se pač lahko pospeši, skoki so pa nemogoči. Agrarna reforma je le en del socialističnega programa, glavna naloga socializma se pa tiče industrije in ta mora najprej obstati, preden jo je mogoče socializirati. Zato ima stranka poleg končnega tudi minimalni program, ki obsega tudi pospešitev industrije. Stranka nasprotuje vsaki diktaturi, katere po njenem mnenju proletarijat ne more stalno kontrolirati in ki se lahko obrne proti njemu.

Stranka šteje okrog pet in dvajset tisoč članov, ki so precej enako razdeljeni med delavstvom in inteligenco. Ker ima Tretja stranka mnogo skupnega s socialno demokratično, pričakuje Jang, da se bosta v dveh ali treh letih združili. Rad bi videl tudi združitev s komunistično stranko, misli pa, da bo to mogoče šele v desetih ali petnajstih letih.

Vse navedene stranke, s Kuomintangom in komunisti so zastopane v Ljudskem političnem svetu, ki je bil pred dobrim letom usta-

novljen v Hankovu. Za november 1940 je obljubljen nova ustava in tako smatrajo ta svet za nekakšno jedro bodočega novega parlamenta. Vseh članov tega sveta je dvesto in zastopana je vsaka struja, izvemši najnovejšo Vang Cing Vejovo, ki jo vse stranke označujejo za izdajalsko.

Ce ostanejo stranke ljudskega sveta solidarne v vprašanju vojne do kraja, tedaj Kitajski nikakor ni treba obupati in Vangovo izdajstvo ne bo japonskemu militarizmu prineslo dosti koristi.

Julkina zmota

E. K.

SEDAJ BO PA TREBA misliti na najvažnejše," je zapel Lipman, ko sta sedela za mizo in jima je bilo servirano izbrano kosilo.

"Kaj je najvažnejše?" je vprašala Julka.

"Poroka, ali ne?"

Julka se je igrala s servijeto in preudarjala.

"Malo morava pač še počakati," je odgovorila s prisiljeno resnim glasom. "Ne bi se še spodobilo."

"O — kaj! Drugi gredo od razporeke naravnost k poroki. Hm, če mislite — nekaj časa bo že treba za priprave. Zakaj to bo poroka, kakršne niso vsak dan."

Julka ga je pogledala in se nasmehnila.

22.

Julki se je podilo mnogo misli po glavi in skakljale so kakor ptič — z grede na gredo. Nekatero so jo milo božale, sipale dišeče rože, razgrinjale mehke preproge, jo odevale z dragocenim krznom, jo posajale na tron, druge so ji gubančile čelo, stiskale pest, polagale mrakove na obrvi. Skoraj vse so se bavile z bodočnostjo, bližnjo in daljnjo, le malo se jih je oziralo v preteklost, a tudi te le v zvezi s sedanjostjo in s tem, kar sledi...

Pripeljali so pohištvo in z delavci je prišel strokovnjak iz trgovine, da bi pomagal Julki pri razmeščanju. Lipman se ni hotel vtičiti v to in je dejal, da pride rajši, kadar bo vse v redu in bo dobil pravi vtis. Njej je bilo prav in lotila se je svoje naloge z občutkom važnosti kakor da gre za ureditev države. In kakor se tam vse godi v kraljevem imenu, pa vendar po sklepah in ukrepih svetovalcev, tako je Julka uredila vse, le da je izvedenec izražal svoje mnenje o tem, o onem, pravzaprav

o vsem, kar koli ni bilo samo ob sebi razumljivo. Kakor minister pred veličanstvom, je delal to z dostojno skromnostjo in njegovo obnašanje je sugeriralo, da odločuje v resnici ona vse; ta sugestija je bila tako močna, da je v njeni glavi ustanovila trdno vero absolutne suverenosti. Dva tedna je tako živela v prestolni dvorani, z žezlom v mislih. Strokovnjaku se ni mudilo, saj je vse delo prišlo na račun in Julka je razumela, da se dvor ne uredi s tako površno naglico kakor par čevljarjevih ali pisarjevih sob. V glavi je imela beležnico, v katero si je zaznamovala, kar je takoj, ko je bila sama prepisala črno na belo: v tem kotu majhen kipec, tu visoka košarica za večjo rastlino, na tej steni ena sama, velika slika, na oni skupina štirih ali petih manjših... Da, to je bil drugačen svet kot tisti, v katerem je doslej živela, kjer imajo stole le, da sede na njih in omare, da spravljajo v njih stvari.

Ko je bilo naposled vse urejeno, razen dekoracij, ki jih bo treba nabaviti drugod in se je ozrla po svojem gradu, si je njena duša zaželela — Rika. To razkošje naj bi videl in ob primeri s tem, kar ji je on dajal, se pogreznil v tla! Zbolela jo je misel, da to ni mogoče, kajti povabiti ga seveda ne more, da bi užila ta trijumf. Čutila je, da ji dela usoda krivico, ker ji ga ne izroča ponižanega in osramočenega. Ampak vseh dni še ni konec; prej ali slej mora doseči to zadoščenje, ki ga potrebuje za svojo srečo. Eh... Globoko je vzdihnila; nekaj časa mora še potrpeti, zakaj zmagala, dosežena in uresničena, še ni zapisana in zapečateni. Do poroke potrebuje še Rikov denar.

To je bil drug problem, ki je sitnaril in

nagajal. Kdaj bo poroka? Kje se izvrši? Kakšna bo? Kdo bo povabljen? — O Lipmanovih znancih in prijateljih ni vedela ničesar. Poznala je enega samega in tega — Sama ne ve, ali bi rajša videla, da bi prišel in videl njeno slavje in spoznal, kaj je izgubil, ali da bi ostal, kjer je in ji ne zbuja spominov tisto uro, ko bi jih najmanj potrebovala. Zakaj je sploh ne pusti pri miru, da ga ne more izbrisati iz glave kakor komarja, ki jo je kdaj pičil, kakor mlako, v katero je kdaj stopila, kakor trak, ki se ji je odvezal, ko je bila med ljudmi? — Ne, bolje bi bilo, da ne bi prišel; že misel nanj jo napolnjuje z jezo, a se ne da prepoditi... Morda, če bi prišel ob drugi priliki, ko bi mu lahko povedala, da so drugi moški na svetu, ki jo znajo ceniti dovolj, da gredo z njo pred oltar; ko bi moral spoznati, da je ne bo nikdar več držal v svojem objemu; ko bi občutil bolečine, kakršne ji je nekda prizadel...

Koga povabi Lipman na poroko?... Da — koga bi mogla povabiti sama? — Svatba bi morala biti slovesnost, kakršno slavi narod po zmagovito končani vojni, a kaj bi mogla sama doprinesiti, da bi sonce posijalo v vsej svoji krasoti in bi svet, njen novi svet videl ves prelestni žar in vse razkošje?

Ena sama gospa iz družbe se je spomnila nanjo po tistem času, ki je davno minil in je še v njenem spominu ves bled in meglen. Ali bi mogla povabiti njo brez strahu, da najde izgovor, ki bi jo ob vsej uljudnosti bolel kakor opeklina? In če bi sprejela — kdo je še njej enak, da bi ga mogla posaditi za isto mizo?

Svojo mater bi lahko privedla; ona bi se znala vesti povsod in bi ji delala čast med grofi in knezi. Toda kako bi se mogla zanesti na očeta, da ne bi začel govoriti, kar mu je pri srcu in jemal besed naravnost iz svoje glave?

Zmagoslavne in blage misli so se umaknile v ozadje in viharji so zopet začeli divjati v njeni duši. Še ni konec, še ni kraj! Vrata družbe so še vedno zaprta in komaj da stoji na pragu. Dolga je pot, daljša kot se ji je zdelo in končana še ni. O poroki pa se bo treba pomeniti. Le priliko bo treba dati Lipmanu, navesti ga, da izpregovori. Gotovo bi tudi on hotel veliko afero. Saj je zaljubljen in bi se rad postavil pred svojimi prijatelji s svojo nevesto. To je razumljivo, zlasti njej, ki pozna nje-

govo nagnenje za vse, kar je razkošno in veliko. Pa vendar bo morala ravnati proti svojemu srcu, odpihniti sanje o napolnjeni cerkvi, o bučečih orglah, o dolgi vrsti avtov, o pajčolanu do tal, o stotnji belo oblečenih deklic in armadi rediteljev v frakih, o pomarančnem cvetju in velikanskem šopu rož, o banketu z orkestrom in poetičnimi napitnicami in o vsej prelestni slavi, ki je živela v njenem pričakovanju; zatajiti bo morala svoje želje in razočarati tudi njega, pregovoriti ga, da se odpove zadoščenju, ki bi mu ga dala svatba po njegovem nagnenju in okusu. Težka bo ta naloga, težja, ker ne ve, odkod vzeti prepričevalne besede, še težja, ker bo morala zatajevati samo sebe. Pa vendar mora biti tako, kajti če bi poskusila poroko v slogu, ki ji je bil vedno na umu, bi se lahko pokazalo vse njeno dosedanje uboštvo prav v času, ko bi jo ponižanje potrlo bolj kot zločin. Težka bo naloga, izvršiti se pa mora — kljub bolečinam v glavi in krvavečemu srcu...

Ko je prišel trenotek, pa ni bilo nič težkega.

Pomenek o poroki se je sprožil tako rekoč sam od sebe, ko je Lipman prišel pogledat opremljeno stanovanje, hvalil uredbo in njen okus z vsemi superlativi, kar jih je poznal, otipal mehkobo te zofe in onega stola, s peto poskusil debelost preprog, vprašal, česa bo še treba in izrazil pričakovanje, da se bo tudi za slike in take reči sama pobrigala in naposled zapel:

"Tako se torej lahko brez odlašanja vse-liva. Vse dekoracije in kar je drugih malenkosti, pač lahko počaka, dokler ne bova doma."

Julka je odkimala.

"Tako hitro to pač ne gre. Ali niste pozabili na nekaj, kar se skoraj zdi, da je važno?"

"Kaj bi to bilo?" se je začudil. "Ali manjka še kaj takega, brez česar ne moreva izhajati?"

"Dejala bi, da manjka. Vsaj, če hočeva skupaj živeti v enem stanovanju. Za enkrat morava že še ostati vsak v svoji hiši. Svet ima svojo moralo in brez nje bi bil divjina. Pomislite, da ste vi moškega, jaz pa ženskega spola."

Ne takoj, ampak polagoma se je Lipmanu vendar zjasnilo.

Vzkliknil je:

"To ni treba, da bi naju dolgo zadrževa-

lo. Oba sva prosta, v mestni hiši uradujejo vsak dan, papirji se dobe hitro, pojedina se danes naroči, a jutri jo ima hotel pripravljeno. Le povejte dan, čim prej, tem bolje in jaz poskrbim, kar je treba."

Julki je odleglo, obenem pa je bila razočarana. Njena težka naloga je že rešena, to je dobro. Videti je pa kot da mu je to le epizoda v življenju, ki je potrebna, ne pa najslovesnejša ura in najpomembnejši dogodek... A skrila je razočaranje in se zadovoljila z u-

spedom. Tudi banket mu je izbila iz glave, češ najlepše bo, če bosta sama s seboj, prijatelje in znance pa postavita pred gotovo dejstvo in bosta uživala njih presenečenje.

Tako sta se poročila v mestni hiši — brez hrušča in trušča, brez slovesnosti in javnosti in se preselila v novo stanovanje.

Julka je bila zadovoljna, nekaj pa je vendar pogrešala in to čustvo ni hotelo popolnoma izginiti.

(Dalje prihodnjič)

Glasba in občinstvo

SODEČ PO VEČINI radijskih glasbenih programov, po fonografskih rekordih, ki jih slišimo po trgovinah in drugih javnih prostorih, po "koncertih," s katerimi vsakovrstni "glasoviti" orkestri nadlegujejo goste po restavracijah pri kosilu in večerji in po produkcijah, ki zabavajo "odlično" družbo po "ekskluzivnih" nočnih klubih, bi morali priti do zaključka, da sta "jazz" in "swing" popolnoma izpodrinila vsako drugo glasbo v Ameriki in če se že sliši kakšna starejša kompozicija, je "sinkopatično popravljena" in "modernizirana"—po mišljenju ljudi, ki imajo občutljiva ušesa in cenijo originalne kompozicije velikih mojstrov, pa ukradena, ker novi "komponist" nima svojih idej in tako popačena kakor da bi porabil očenaš za pornografično skico. Če pa kdo vpraša, zakaj je vsa dežela preplavljena s to vrsto—oprostite—glasbe, mu odgovore, da jo občinstvo zahteva in ne mara dolgočasne, osladne, zastarele klasične muzike in njej sorodnih kompozicij.

Kadar koli hočejo profitarji kaj prodajati na debelo, sugerirajo ljudem, da je njihov produkt prav tisto, kar kupci potrebujejo, na kar so že davno čakali in kar morajo sedaj z največjim zadoščenjem pozdraviti. Tako se ustvarjajo mode na polju oblačenja, v kuhinji, pri hišnih opremlah, v kozmetiki, z neštetimi rečmi, ki nikomur niso potrebne, tako je z literaturo in tako je z glasbo. Občinstvu se dopoveduje in dopoveduje, da je prav to zahtevalo, dokler se jih ne najde dovolj, ki se vda jo "čaru" kupčijskega pritiska in mislijo, da prihaja iz njih samih, kar je bilo po sili vlito

vanje... "Vsi" se navdušujejo za "vročo" glasbo, kamor gredo vsi, grem pa tudi jaz.

Ali res "vsi"?... Ali je zahteva po uho žalečih, pobalinskih kakofonijah, po zlagani, zoprni sentimentalnosti, po spakedravanju dostojnih kompozicij res tako splošna kot trdijo tisti, ki prodajajo to cviljenje, hreščanje, teptanje in volčje zavijanje? Ali je res ves okus občinstva splaval po vodi?

Pred dvajsetimi leti je bilo v vseh Zedinjenih državah s sto tridesetimi milijoni prebivalcev sedemnajst simfoničnih orkestrov. Nekateri so le za silo živeli. Simfonična glasba je bila za Ameriko razmeroma nova in rezervirana le za razmeroma majhen krog znalcov. Če bi bilo res, da Amerikanci sploh nočejo take glasbe, bi se bilo moralo število teh orkestrov neizogibno zmanjšati. No, danes je v Zedinjenih državah dve sto pet in sedemdeset simfoničnih orkestrov od Atlantika do Pacifika, od kanadske do mehiške meje. Dvanajst jih je ženskih; to niso "Damenkapelle," temveč iz ženskih umetnic sestavljeni pravi simfonični orkestri. V krajih, kjer so mesta majhna, premajhna, da bi moglo eno vzdrževati tak orkester, se organizirajo v večjem krajevnem obsegu, imajo glasbenike iz raznih mest, prirejajo po vseh koncerte in—uspevajo.

Lahko bi se reklo, da so ti orkestri umetno vzdrževani, če ne bi bilo dejstvo, da imajo skoraj povsod toliko avdijence, kolikor je prostorno mogoče. Carnegie Hall v New Yorku, Orchestra Hall v Chicagu, Severance Hall v Clevelandu in neštete druge velike dvorane so skoraj vedno natlačene. V mnogih krajih člo-

vek skoraj nima prilike, da bi slišal koncert, ki ga zanima, če ne kupi listka pred začetkom sezone

Drug dokaz, da smisel za klasično glasbo ne pada, ampak da silovito narašča je v tem, da se proda klasičnih fonografskih rekordov danes za 800, reci in piši osem sto procentov več kot pred desetimi leti. Če ljudje klasično glasbo tako kupujejo, pač ni mogoče razumeti, kako da je ne marajo.

Škoda, da se med nami še ni posrečilo, ustvariti kaj drugega kot plesne "orkestre."

Brez glasbenikov nismo. Včasih se tu ali tam priredi koncert, na katerem nastopi kak posameznik, ali pa manjša skupina. Iz vsega tega se pa ni izcimilo še nič trajnega. Seveda bi bilo naivno misliti na komplet simfoničen orkester. Ampak dober kvartet bi bil že čeden začetek in iz njega bi se morda razvil ensemble za komorno glasbo, kar bi bila za naše kulturno življenje ogromna pridobitev. Za uživanje take glasbe bi se naše občinstvo pač prav tako vzgojilo kakor se je ameriško.

Kje je organizator?

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje.)

Ta hip niso štela leta, ne izkušenj težkih sad,
daleč bil je svet široki, cilji, boji, črni jad;
tu, med štiri se zidove je stesnilo vse, kar je —
materin otrok je zopet, vanjo le oko mu zre ...

"Saj ne jokam," pravi mati in vsa solzna se smehlja;
"le oči so malo mokre — to na nosu se pozna;
take so navade ženske in neumna je starost,
ki pozabi, kakšna nekdanj njena bila je mladost.

"Srce moje nič ne stoka, čaka le na tvoj smehljaj,
da zapoje mu veselje in bo vsake tuge kraj.
Gledajo oči te moje, ko si tukaj živ in zdrav
in na dom si svoj se spomnil in prišel—in vse je prav.

"Saj lahko ostal bi tukaj, tudi če je dom tesan;
spi lahko na vsaki klopi, kdor od truda je zaspan,
kjer se za deset jih kuha, še enajsti se najé
in pozdravljene roké so, ki se dela ne boje.

"Vsaka mati bi želela, da njen rod ostane zbran,
da bi gledala ga vedno, noč in dan skrbela zanj,
da bi vsak se ji potožil, če boli kaj, če skeli
pa priskakal in zaplesal, če srce se veseli.

"Mati misli, pričakuje, ker tako ji pravi kri,
da otroci bodo njeni vse do konca njenih dni;
moja mati je verjela, da bom vedno dete le
in pod njenimi očmi bo teklo mi življenje vse.

"Pa umrla ni od čuda, ko napočil dan je moj
in od nje slovo sem vzela, ker je prišel oče tvoj.
Morda tudi njej še vrnil je spomin v mladosti dni,
ko začula klic je glasni, ki odpora ne trpi.

"Mati je sebična žena, vendar brez razuma ni;
dediščina moč je njena, da ločitve pretrpi.
Pojdi, Drejče, srečno hodi, kamor kliče te srce
in pozabi, da si videl mater, točiti solze."

V Drejčetu je valovalo kot nad jezerom vihar,
kakor ogenj v gorski šumi palil mu srce je žar.
V glavi je iskal besedo, ki povedala bi vse,
a nobena ni odkrila, kar mu v duši vrelo je.

"Mati, vi sebični niste, vaš največji je pogum;
vas samota ne potare in ne zmede vihre šum,
vas ne plašijo temine, ne bojite se strahov,
na skrbi, sovražne spanju le poveznete pokrov.

"Pa so brige kakor trnje, kot koprive, žolč in strup
in bremena kakor skale, da konča pod njimi up,
žrtve, ki povest nobena nas o njih ne pouči —
a trpljenje, skrb in žrtve brez besede — to ste vi.

"Jaz po svojih potih moram kakor ukazuje svet.
Nič ne vem, kdaj dolga hoja me domov privede spet.
Več kot kdaj prej pa ostalo tu bo mojega srca
in ta ura iz spomina nikdar mi ne bo ušla.

"Ko bom romal, z mano pojde novega spoznanja dar:
če se mi težko bo zdelo, bom njegov priklical čar,
če tema v srce bo legla, njega luč si bom prižgal,
če slabost bo zapretila, njega silo bom prizval.

"Večji tovor ni nikoli bil nikomur naložen,
še kozarec ni nikomur nikdar bolj bil zagrenjen,
človek živ nikdár izkušenj bolj globokih ni spoznal
kakor mati, od katere rojen je berač in kralj.

"To bo moje okrepčilo, če bo pešala mi moč
in bom mislil, da objema me ledena, črna noč:
Mati se ne plaši groženj, ne skrbi, ne bolečin —
dvigni glavo, krepko stopi — tudi ti si majke sin."

(Dalje prihodnjič.)

Oprostite!

Morda ste res že sami opazili, pa vendar...

Z našo zadnjo številko se je hudobček, znan pod imenom "tiskarski škrat" preveč hudomušno poigral. Z eno samo majhno črko je naredil osla iz urednika in sedaj se nam roga. Tam v kotu sedi in se reži in — nič mu ne moremo. Iztegni roko in — smuk! — že ga ni več tam. O! Ne, da je popolnoma izginil. Skril se je kam v stavčev stroj, ali v okvir, ki ga metér rabi za sestavo strani, ali kdo ve kam in čaka na priliko, da zopet ponagaja.

Zadnjič se je pri nas spravil na stran 174. Tam je opazil lep naslov in si je mislil: "Aha! Nekaj tehničnega; to je morda kaj zame." Nebodigatreba si namreč domišlja, da je tudi on nekakšen tehnik, ker je to, kar sabotira kolikor toliko tehnično delo. In kaj je storil? — Nič drugega kot da je brenil eno samo črko iz naslova in vtaknil drugo v nastalo praznino. S to malo igro je pa postavil vse na glavo. Čitatelj je pričakoval kakšne razlage zavarovanja, ali "asikuracije," ali "inšurenca," namesto tega je pa čital same laži, ali pa vsaj besede o lažeh in je bil prevarjen. Ne da ne bi zavarovanje nikdar nič imelo opraviti z lažjo, saj je biznis in kako bi ta mogel izhajati brez vseh laži? Ampak pisec članka trdi, da mu niso bile na misli nobene police in premije, temveč da je jasno in razločno zapisal "Tehnika zavarovanja." Pravi, da je sinonim "zaslepljevanje," češ da pomeni "varati" to, kar "slepiti." Mislil je na visoko diplomacijo, na mini-

strstva propagande, na službeno informacijo, na barvanje vesti v uredništvih "vplivnih" listov, na obljube kandidatov, na — — Pa kdo bi naštel vse prilike, kjer mora laž služiti visokim namenom, katerih navadni možgani ne morejo doumeti? Kdo bi se spomnil vseh situacij, v katerih misera contribuens plebs, ali po domače, garavci, od katerih se rede troti ne smejo zvedeti resnice, ker je laž v interesu visokih ciljev?

Skratka, zavarovanje občinstva je pač zavarovanje interesov tistih, ki so nad občinstvom, ampak naslov članka na strani 174 se mora kljub temu pravilno čitati, "Tehnika zavarovanja."

Upamo, da nam bo odpuščeno. Saj so že Latinci rekli: Errare humanum est; ali po naše: Zmota je človeška.

* * *

Tudi v Jontezovo pesem "Melanholija" se je zaletel škrat. Na strani 161, v drugi vrstici prve kitice je seveda treba čitati "prepreda," ne pa "pregrega," kar nič ne pomeni. Pajčevino prede pajek in metafora, da prepreda dušo pajčevina, je prav lepa. Škrat pa najrajši pokvari, kar je lepo. To ni posebno težko; stavec popravi eno napako, medtem pa škrat hitro vrine drugo. Od te hudobnosti ne trpimo le mi. Pokojni "Literary Digest" jih je zbiral po vsej deželi in ponatiskaval le najbolj komične, pa mu jih nikdar ni zmanjkalo za celo kolono.

Za gospodinje

Leča.

Leča? — Kdo pa še misli na lečo — Res, skoraj pozabljena je in v tej deželi je precej malo znana. Pa je kljub temu dobra, četudi smo se je kot otroci v starem kraju včasih preobjedli. Mnogo zdrave hrane je v leči in kuha ne dela posebnih sitnosti. Kakor skoraj vsaka stvar, se lahko priredi na razne načine. Tukaj je eno navodilo za juho iz leče, vsaka kuharica pa lahko po svojem okusu kaj izpusti, ali doda. Vsekakor je pa na ta način narejena juha dobra. Vzemi:

kupico leče	tri korene
štiri velike čebule	košček česnja
poldrugo žličico soli	eno svinjsko nogo

ali kos prekažene klobase
eno petršiljevo korenino
dve žlici masla
dve žlici moke

malce paprike
malce dišave
vode po potrebi

Včasih se dobi v trgovini čista leča; to se kmalu vidi. Če ni dovolj očiščena, jo je treba izbrati, ker so pogostoma pomešana kamenčka vanjo. Kadar je to opravljeno, jo dobro operi, to se pravi, v treh ali štirih vodah. Potem jo polij s hladno vodo, da je pokrita in pusti tako čez noč. Zjutraj jo odcedi, stresi v lonec in dolij bokal (quart) vode, ali pa juhe, če je imaš. Olupi in sesekljaj čebulo, posoli in postavi na ogenj, da zavre. Potem znižaj plamen in pusti, da kipi počasi uro do

ure in pol. Ostrgaj in podolgoma zreži korenje in petršilj (najbolje tistega, ki ga tukaj imenujejo parsnip) in deni v lečo. Nato spusti vanjo še prešičevo nogo ali kos klobase, če pa tega nimaš, tudi lahko izostane. Kuhaj še pol ure.

Za zgoščenje dobro zmešaj maslo z moko in papriko, stari česenj in ga primešaj, potem pa spusti to v lečo in dobro zmešaj. Tedaj naj se kuha še deset minut.

To je pravzaprav vse. Ampak če hočeš, lahko narediš majhne emoke, za katere smo že podali navodila, ali majhne makarončke. Ali pa majhne žličnike na sledeči način:

Razbij v skledo jajce, stepi z vilicami, da se beljak pomeša z rumenjacom, dodaj toliko moke, da dobiš z mešanjem precej gosto testo in trgaj z žlico majhne koščke in jih spuščaj zadnjih petnajst minut v juho. Ko je to v loncu, ga pokrij, dokler niso žličniki gotovi.

Vinski golaž.

Z recepti za golaže ne bomo menda nikdar pri kraju, ker je to jed, ki dovoljuje skoraj toliko izumov, kolikor je kuhinj. Morda vam bo všeč sledeči:

dva funta govedine	dve čaši vina, rdečega
dve čebuli	lovorjev list
eno zeleno papriko	malce mešanih dišav
košček česnja	(mixed spices)
dva korena	dve žlici masla
žlico moke	sol in popra po okusu

Drobno zreži čebulo, česenj in papriko. Korenje zreži na kolesčke. Zreži meso, ki si ga dobro obrisala, na primerne kose.

Raztopi maslo v kozici, sesuj vanje čebulo, česenj in papriko, daj da zarumeni, a se ne prismoji; povaljaj meso v moki in stresl v kozico. Zmešaj. Vlij vino in kozarec vode in zmešaj. Dodaj korenje, lovorjev list, dišave, sol in poper in pusti, da se počasi kuha štiri ure. Če hočeš, narežeš v golaž lahko nekoliko krompirja pol ure, preden bo kuhano. Ali pa lahko serviraš krompir posebej.

Marelični rožički.

Od vsega sadja se menda v tej deželi marelica najbolj zanemarja, a vendar je njen okus izredno fin in v kuhinji se lahko rabi za mnogo namenov. Marelični

rožički, na primer, so zelo dobri in narede se dokaj enostavno. Zanje potrebuješ:

pol funta masla	žlico sladkorja
tri kupice moke	osem žlic smetane
tri rumenjake	nekoliko kapljic vanilje
košček kvasa	marelično marmelado

Na deski dobro zmešaj moko z maslom. Naredi vdolbino, vlij vanjo stepene rumenjake in zmešaj. Dodaj kvas. (Kako se kvas vmeša v smetano in sladkorju, da vzhaja, smo že prej povedali. Dodaj torej vzhajani kvas.) Dodaj še vaniljo in zmešaj, potem pa dobro zgneti. Kadar si to opravila, zvaljaj tenko in zreži na kose, približno trikotne, dolge kot za majhen paj. Daj na vsak kos malo marmelade in zvij s prsti, potem pa vsak kos zavij, da bo podoben rožičku.

Pomaži ploščo z mastjo, a ne preveč in zloži nanjo rožičke. Pusti, da stoje dvajset minut na gorkem, potem peci dvajset do pet in dvajset minut v zmerni pečici—350 st. F.

Če nimaš marmelade, si jo lahko narediš iz suhih marelic. Pokrij jih v kozici z vodo in kuhaj, dokler se ne omečajo. Pri tem pridno mešaj, da se ne prismoje. Kadar so dovolj mehke, dodaj sladkor in jih zmešaj.

KULTURNI KOTICEK

Chicago, Ill. — V nedeljo, 4. februarja je imel pevec Tomaž Cukale v dvorani SNPJ koncert s sodelovanjem pevskih zborov "Save" in "Franceta Prešerna" ter nekaterih posameznikov. Poročila omenjajo lep uspeh.

Cleveland, O. — Dramsko društvo "Ivan Cankar" je v nedeljo, 4. februarja vprizorilo kot novost komedijo s petjem "Smuk-smuk" v Narodnem domu na St. Clair Ave. Spisala jo je Metka Bučarjeva (glasba Danilo Bučar). Uspeh je bil vsestranski.

Cleveland, O. — Dramsko društvo "Anton Verovšek" je v nedeljo, 18. februarja postavilo na oder Slov. delavskega doma na Waterloo Rd., Collinwood, Kobalovo komedijo "Denar". Igranje je bilo zelo hvaljeno, poset velik.

DOBRODOŠLI V NAŠIH NOVIH PROSTORIH
7114 ST. CLAIR AVE.

MIHCIC CAFE

DOBRA JEDAČA, PIJAČA, GODBA IN ZABAVA

Se priporoča

FRANK in ROSE MIHCIC

Louis Pecenko

7308 HECKER AVENUE
ENDicott 2759

Barvar, papirar in dekorator.
Unijsko delo

Louis Majer

Trgovina finega obuvala za vso
družino

Cene jako zmerne

LOUIS MAJER

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

VARIETNI PROGRAM CANKARJEVE USTANOVE

ki se vrši

v nedeljo, 17. marca 1940 ob dveh popoldne v dvorani društva
Postojnska jama, št. 138 SNPJ, Strabane, Pa.

PROGRAM :

1. Otvoritveni govor predstavnika društva
Postojnska jama.

2. Pozdravni govor predsednika Ustanove
L. Kaferle

3. Dvospev in solospev
Jennie in Tony Perušek

4. Komični prizor "Postopač in policaj"
Anton Eppich

5. Govor Milan Medvešek

6. Dvospev in solospev
Louis Belle in Frank Plut

7. Saksofon solo Louis Hodnik

8. Komični prizor "Dimnikar"
Anton Eppich

I G R A

"EDEN SE MORA ŽENITI"

V ENEM DEJANJU

Osebe:

Jera, teta Jennie Dagarin

Jakob Guba Louis Kaferle

Viljem Guba Milan Medvešek

Louiza Anna Grill

Vse točke spremlja na klavirju Mollie Plut

Vabimo občinstvo iz Strabane in okoliških naselbin, da poseti ta program v velikem številu. — Odbor Cankarjeve ustanove.

DRENİK

BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.

22376 LAKELAND BLVD. CLEVELAND, O.

Erin Brew and Duquesne Beer and Ale

KEEnmore 2739

KEEnmore 2430